

Povijest grada Koprivnice

Tomljanović, Matija

Master's thesis / Diplomski rad

2019

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Pula / Sveučilište Jurja Dobrile u Puli**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:137:087421>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-04-25**

Repository / Repozitorij:

[Digital Repository Juraj Dobrila University of Pula](#)

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli
Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti

MATIJA TOMLJANOVIĆ

POVIJEST GRADA KOPRIVNICE

Diplomski rad

Pula, siječanj 2019.

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli
Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti

MATIJA TOMLJANOVIĆ

POVIJEST GRADA KOPRIVNICE

Diplomski rad

JMBAG: 03030481536 , redoviti student

Studijski smjer: Integrirani preddiplomski i diplomski učiteljski studij

Predmet: Povijest

Znanstveno područje: Humanističke znanosti

Znanstveno polje: Povijest

Znanstvena grana: Nacionalna ranonovovjekovna povijest

Mentor: prof. dr. sc. Slaven Bertoša

Pula, siječanj 2019.

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

Ja, dolje potpisani Matija Tomljanović, kandidat za magistra primarnog obrazovanja, izjavljujem da je ovaj Diplomski rad rezultat isključivo mogega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju bilješke i bibliografija. Izjavljujem da ni jedan dio Diplomskog rada nije napisan na nedopušten način, odnosno da nije prepisan iz necitiranoga rada, te ne krši bilo čija autorska prava. Izjavljujem, također, da nijedan dio rada nije iskorišten za neki drugi rad na bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanovi.

Student

U Puli 15. siječnja 2019.

IZJAVA o korištenju autorskog djela

Ja, Matija Tomljanović, dajem odobrenje Sveučilištu Jurja Dobrile u Puli, nositelju prava korištenja, da moj diplomski rad pod nazivom „Povijest grada Koprivnice“ upotrijebi da tako navedeno autorsko djelo objavi u javnoj internetskoj bazi Sveučilišne knjižnice Sveučilišta Jurja Dobrile u Puli te preslika u javnu internetsku bazu završnih radova Nacionalne i sveučilišne knjižnice (stavljanje na raspolaganje javnosti), sve u skladu sa Zakonom o autorskom pravu i drugim srodnim pravima i dobrom akademskom praksom, a radi promicanja otvorenoga, slobodnoga pristupa znanstvenim informacijama. Za korištenje autorskog djela na gore navedeni način ne potražujem naknadu.

Potpis

U Puli 15. siječnja 2019.

Sadržaj rada

1. Uvod	1
2. Prapovijest na području današnje Koprivnice i okolice	2
2.1. Kameno doba.....	2
2.2. Metalno doba	3
2.2.1. Bakreno doba	3
2.2.2. Brončano doba	4
2.2.3. Željezno doba	5
3. Tragovi antike u Koprivnici i njezinoj okolini.....	6
3.1. Antičke ceste i putovi na području Podravine.....	6
3.2. Antičko nalazište pokraj Kunovec Brega.....	6
4. Koprivnica u ranom srednjem vijeku	7
5. Koprivnica i okolica od početka 13. do kraja 15. stoljeća.....	8
6. Život u Koprivnici i okolini u doba Osmanlijskog carstva, 16. i 17. stoljeće	12
7. Koprivnica u 18. i 19. stoljeću	14
7.1. Seljenje vojske i pomicanje granica	14
7.2. Značenje cehova u Koprivnici	15
7.3. Manufaktura i industrija u Koprivnici.....	16
7.3.1. Obrtničko pivarstvo.....	16
7.3.2. Mlinarstvo	16
8. Koprivnica na pragu 20. stoljeća.....	17
8.1. Koprivnica na samome početku 20. stoljeća (1900. - 1905.).....	17
8.1.1. Seoska buna u Kunovcu.....	19
8.2. Koprivnica od 1905. do 1913.	21
8.2.1. Koprivnički obrti i poduzeća u Vargovićevo doba	23

8.2.2. Vargovićeve smjena	25
8.3. Koprivnica u doba Prvog svjetskog rata 1914. – 1918.	27
9. Koprivnica nakon Prvog svjetskog rata 1918.....	28
9.1. Osnivanje Narodnog vijeća	30
9.2. Politička scena i sindikalna aktivnost 1920-ih godina.....	35
9.2.1. Izbori u Podravini.....	35
9.2.2. Borba za radnička prava.....	36
9.3. Učeničko društvo „Osvit“	38
9.4. Politička i ekonomska situacija u Podravini prije početka Drugog svjetskog rata	39
10. Počeci Drugog svjetskog rata u Podravini	42
10.1. Koncentracijski logor Danica.....	43
10.2. Ponovni pad Podravine pod naletom ustaša	46
10.3. Početak kraja ustaške vladavine u Podravini	48
11. Teška poslijeratna vremena.....	50
11.1. Počeci obnove grada	50
11.2. Pomaci u razvoju Koprivnice.....	51
12. Koprivnica 1960-ih i 1970-ih godina.....	52
12.1. Ekspanzija grada šezdesetih i sedamdesetih godina	52
12.2. Izgradnja Koprivnice šezdesetih i sedamdesetih godina	52
12.3. Usporavanje prostornog i gospodarskog rasta osamdesetih godina.....	53
13. Koprivnica krajem 20. stoljeća	55
14. Renesansni festival.....	56
15. Zaključak	58
16. Literatura	59
17. Popis slika	60

18. Popis tablica	61
19. Sažetak.....	62
20. Summary	63

1. UVOD

Na sjeveroistoku Hrvatske, u samome srcu Podravine, smješten je grad po imenu Koprivnica. Područje današnje Koprivnice aktivno je od prapovijesti, no i dalje nedovoljno istraženo. Koprivnica je još od antičkog doba smještena u mreži cestovnih pravaca. Mnoge kulture i plemena su u Koprivnici pronašle „mirnu luku“ zbog plodnog tla i povoljnog okruženja u vidu mnogo zelenila i šuma.

Poveljom Ludovika I. 1356. Koprivnica dobiva titulu slobodnoga kraljevskoga grada, a od tada pa do druge polovice 20. stoljeća prolazi kroz teško razdoblje. Svaki stanovnik Koprivnice, u kojem god vremenu on živio, morao je na težak način dolaziti do osnovnih sredstava koja su čovjeku neophodne za život.

Koprivničanci su dostojanstven život morali čekati skoro 700 godina od titule slobodnog kraljevskog grada, sve do dolaska Josipa Vargovića na funkciju gradonačelnika. Koprivnica je za vrijeme njegovog mandata doživjela preporod, a ostavio je temelje bez kojih Koprivnica nebi bila onakva kakva je danas. Nakon Vargovićeva odlaska, ponovno dolaze tmurni dani za stanovnike Koprivnice. Po završetku Drugog svjetskog rata, kreće ponovno buđenje ondašnjeg stanovništva. Osnutkom „Podravke“, prehrambene industrije, kreće gospodarski i demografski rast Koprivnice koji je uzeo maha te su se uz nju stasali još neki industrijski divovi kao što su „Bilokalnik“ i „Belupo“ koji su formirali Koprivnicu kao podravsku metropolu kakvu ju znamo i danas.

Ovim putem htio bih se zahvaliti svome mentoru, prof. dr. sc. Slavenu Bertoši, oko angažiranosti, pomoći i savjeta koje sam dobio od njega prilikom pisanja diplomskog rada.

Također, htio bih se zahvaliti višem kustosu Muzeja grada Koprivnice, Draženu Ernečiću, na smjernicama glede izbora literature potrebne za izradu ovog rada.

Tema diplomskog rada je pregled povijesnog razvoja Koprivnice, a diplomski rad je napisan na temelju literature koja se nalazi na kraju.

2. PRAPOVIJEST NA PODRUČJU DANAŠNJE KOPRIVNICE I OKOLICE

2.1. Kameno doba

Robert Čimin, viši kustos arheolog, tvrdi:

U podravskoj ravnici ne postoji niti jedno (evidentirano) nalazište koje bi se sa sigurnošću moglo pripisati starijem kamenom dobu (za razliku recimo od varaždinskog područja poput Vindije ili Veternice), ali zato postoje tragovi naseljavanja u vrijeme mlađeg kamenog doba na lokalitetu Podvratnec 2 kod Đelekovca.

Na ovome području nađeni su razni predmeti kojima je teško odrediti razdoblje kojem pripadaju, ali o nekima možemo sa sigurnošću govoriti kako pripadaju u mlađe kameno doba. Nađeno je nekoliko sjekira, klinova i čekića za koje se pretpostavlja da potječu iz tog doba. Nedaleko od Koprivnice, u mjestu Botovo, pronađena je kamena čekićasta sjekira.

Slika br. 1. – Botovo, Šoderica, mlađe kameno doba – kamena čekićasta sjekira, MGKc 5
Izvor: <http://www.muzej-koprivnica.hr>, 17. siječnja 2019.

2.2. Metalno doba

2.2.1. Bakreno doba

Feletar navodi (1988: 20) kako je u sjeverozapadnoj Hrvatskoj bakreno doba trajalo od oko 3400. do oko 1850. pr. Kr. Iz tog razdoblja nalazimo puno više materijalnih ostataka u odnosu na neolitik. Iskapanja su se vršila zahvaljujući Muzeju grada Koprivnice i nastojanjima koprivničkog arheologa Zorka Markovića.

Jedno od njihovih otkrića bio je pronalazak ostataka Seče kulture u Koprivničkim Bregima nedaleko od Koprivnice. Seče kultura (od 3400. do 3200. pr. Kr.) dokaz je da se u našim krajevima nije živjelo puno drugačije nego u neolitu te je iza sebe ostavila kamene sjekire, također nađeni su i ostaci više od dvadeset stambenih i radnih objekata, jame, zemunice, bunari i slični objekti. Unutar jedne jame nađeno je jedanaest manjih jama.

Slika br. 2. – Arheološko nalazište Seče kraj Koprivničkih Bregi (snimljeno 1980.)
Izvor: Feletar, D., *Podravina*, str. 23.

U Sečama nije ustanovljeno postojanje nadzemnih kuća pa se pretpostavlja da su ljudi vjerojatno stanovali u zemunicama. Bavili su se poljoprivredom, a takav način življenja je karakterističan i za iduća razdoblja koja dolaze na ovome području (Feletar, 1988: 23).

2.2.2. Brončano doba

Početak brončanog doba obilježen je pojavom tzv. licenskokeramičke kulture (1700. – 1600. pr. Kr.). Ova kultura je nastavila s upotrebljavanjem kamenog oružja i oruđa iz razloga što je bronca bila rijetka i skupocjena te se koristila u rijetkim prilikama. Ova kultura živi u zemunicama, a stanovništvo se tada bavilo ratarstvom, stočarstvom te lovom i sakupljanjem (Feletar, 1988: 23).

U kasnom brončanom dobu javlja se kultura polja sa žarama, koja je tako nazvana zbog ukapanja spaljenih kostiju s posudama u ravne grobne jame. Feletar tvrdi (1988 :23) kako se može nagađati o plemenskoj, odnosno etničkoj pripadnosti stanovnika naših krajeva.

Zorko Marković, arheolog koji se bavio ovim istraživanjima krajem 20. stoljeća na području Koprivnice, tvrdi kako su pripadnici kulture žarnih polja u našim krajevima pripadali plemenu Panona.

Slika br. 3. – Virje, Volarski breg, kasno brončano doba – keramička šalica, MGKc 9560
Izvor: <http://www.muzej-koprivnica.hr>, 17. siječnja 2019.

2.2.3. Željezno doba

Željezno doba, koje je trajalo od 8. do 3. stoljeća pr. Kr., obilježeno je miješanjem kultura širih europskih područja, a u podravske krajeve donosi znatne promjene u načinu života i društveno političkim prilikama. Uz usvajanje znanja iz izrade željeznih predmeta, dolazi do pojave novih običaja. Specifični su nalazi ukopa u grobne humke koji su pronađeni u blizini Martijanca i Jalžabeta.

U podravskom kraju sve se više izrađuje željezni nakit, oružje i oruđe, ali i dalje su u najvećoj primjeni predmeti napravljeni od bronce. Najveće nalazište željeznog doba u ovim krajevima nalazi se u Svetom Petru Ludbreškom, a tamu su arheolozi pronašli jednodijelne i dvodijelne kalupe (Feletar, 1988: 24).

3. TRAGOVI ANTIKE U KOPRIVNICI I NJEZINOJ OKOLICI

Na današnjem području Koprivnice dosad nisu pronađeni značajni antički nalazi, no u neposrednoj blizini, zapadno od Kunovec Brega, postoje bogata arheološka nalazišta koja dosad nisu istražena do kraja. Sa sigurnošću možemo govoriti kako je ovaj prostor bio naseljen i u ovo doba jer je Podravina bila upletena u mrežu rimskih putova. Antički novac nađen je na cesti prema Novigradu, a pronađen je i nakit iz groba - brončana narukvica, kopča i dvije karike. Sve to je zajedno i dalje nedovoljno za potpunu rekonstrukciju rimskih događanja na ovim prostorima. Zorko Marković, arheolog, tvrdi kako je na cesti prema Novigradu pronađeno više naselja koji datiraju iz kraja 4. stoljeća. Na tome rimskom naselju zvanom Piretis pronađeni su rimski novci, kopča te prsten. Arhitektura nije sačuvana, ostao je samo donji dio debeo oko 20 centimetara.

3.1. Antičke ceste i putovi na području Podravine

Podravina se našla u mreži antičkih cesta i veza, a od osobite važnosti bila je longitudinalna rimska cesta koja se uz Dravu protezala od zapada prema istoku, navodi Feletar. Također su postojale i transverzalne veze, prema jugu prema Savi i prema sjeveru u Mađarsku. Glava cesta vodila je prema Ptuju i bila je jedna od glavnih rimskih stanica prema istoku. Možemo pretpostaviti da rimski putovi slijede pravce kretanja stanovništva, a antičke ceste definitivno ističu naseljenost ovih dijelova Podravine, o čemu govori i bogato nalazište u Kunovec Bregu.

3.2. Antičko nalazište pokraj Kunovec Brega

Naselje pored Kunovec Brega, nedaleko od Koprivnice, datira s kraja 1. i početka 2. stoljeća. Ovdje je otkriveno antičko groblje, a stručnjaci koji su radili na istraživanju ovog nalazišta su uvjereni kako je ovdje bila lokacija rimske postaje Sunista. Pronađeno je 10 grobova, a nalazi su bili vrlo bogati. Arheolozi su pronašli keramiku te rimski novac, kao i pepeo spaljenih mrtvaca koji su položeni u grobnice (Feletar, 1988: 27-34).

4. KOPRIVNICA U RANOM SREDNJEM VIJEKU

O načinu života Slavena u ovome dobu u Podravini zna se jako malo, a najznačajnija arheološka nalazišta nisu vezana uz samu Koprivnicu. Nalazište bjelobrdske kulture kod Đelekovca nedaleko od Koprivnice, koja je ovdje bila krajem 9. stoljeća, najveće je otkriće vezano uz srednji vijek za podravski kraj.

Stanovnici ovih područja bili su marljivi ratari i stočari, a naseljenost Podravine u srednjem vijeku bila je vrlo slaba iz razloga što su šume i močvare zauzimale većinu teritorija, navodi Feletar. Nadalje, Feletar tvrdi:

Doseljeni Hrvati su se razmjerno brzo snašli u uvjetima srednjovjekovne opće nesigurnosti i zaveda te su započeli s gradnjom domova i kultiviranjem zemljišta.

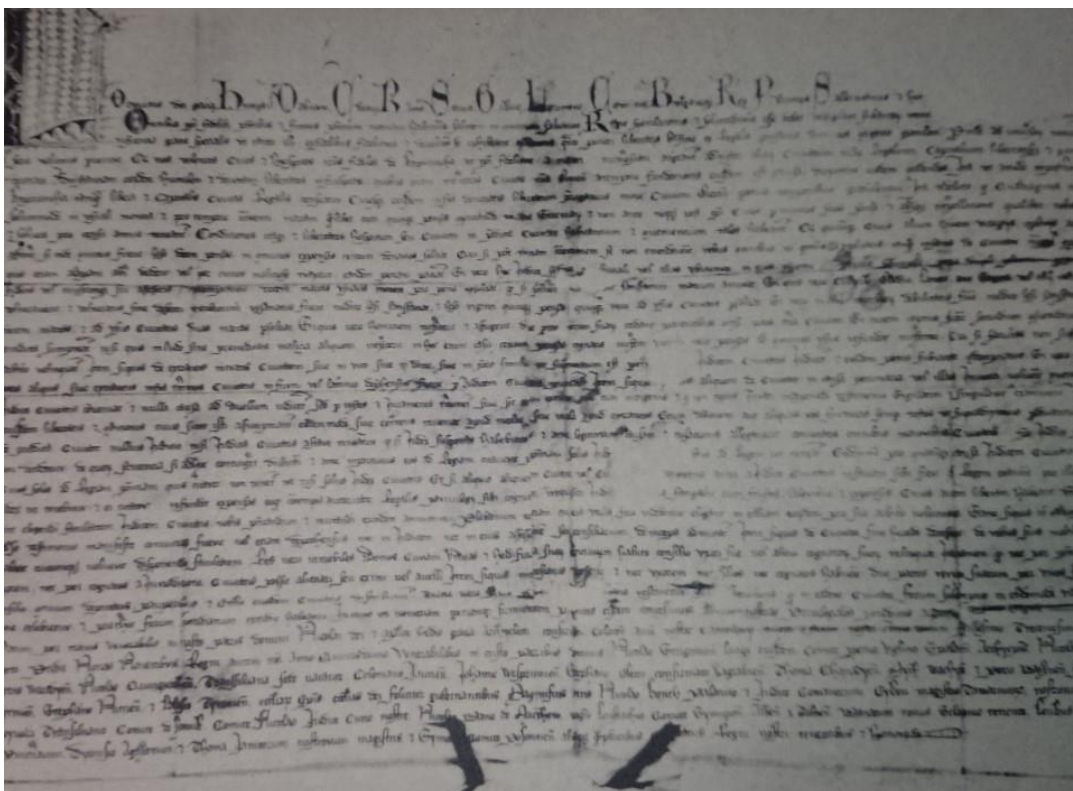
Ondašnji seljaci uzgajali su pšenicu, raž, ječam i zob, a poznavali su i lan, konoplju te hmelj. Slaveni su se bavili i stočarstvom, a najčešće životinje bile su krave, konji, ovce i koze. Samu kulturu ondašnjeg stanovanja teško je rekonstruirati jer je građevinski materijal Slavena uglavnom bio kombinacija drva, pletera nabijenog zemljom i slame, a kuće su se gradile uz potoke, močvare i jezera iz razloga kako bi se lakše mogli obraniti od neprijatelja.

Nakon što je papa Ivan IV. nakon 640. krstio Hrvate u ovim krajevima, crkvena organizacija igra ogromnu ulogu i u našim krajevima. U međuvremenu se raspao plemenski način života te su ljudi ušli u proces ranog feudalizma koji se odvijao sporo, ali uspješno.

Plemstvo je u ovom dijelu Hrvatske nastalo na dva načina: klasnom podjelom u samom plemenu ili posebnim odnosom prema vladaru. Feletar (1988: 41) tvrdi kako slobodni seljaci koji odlaze na vladarev dvor postaju plemići, a oni koji ostaju na starom posjedu i ne uspijevaju se podjelom izdvojiti kao plemići, postaju kmetovi ili neslobodni seljaci (Feletar, 1988: 40-44).

5. KOPRIVNICA I OKOLICA OD POČETKA 13. DO KRAJA 15. STOLJEĆA

Prve korijene Koprivnice kao grada, a prethodno podravskog naselja, teško je utvrditi. Prvi pisani dokument u kojem se spominje potok Koprivnica, Koprivnica i Kamengrad, potječu iz početka 13. stoljeća. Mijat Sabljar navodi: „Rimljani biaše Koprivnica pola sata dalje pod briegovi južnimi nego li je sada. Nu navalište Tatai, porušiše ju, a stanovnici preseliše stranama na ovo mjesto gdje je sada, a stranom malo podalje za šumu u berege da se lakše braniti uzmognu.“ Kod istraživača koprivničke povijesti postoje i određene dileme oko lokacija te odnosa srednjovjekovnih naselja Kamengrada i Koprivnice, odnosno današnjeg Starigrada i Koprivnice. No može se zaključiti da su se Kamengrad i Koprivnica usporedno razvijali te da su paralelno razvijali neke funkcije i određene gospodarske i upravne djelatnosti. Sredinom 13. stoljeća Koprivnica i Kamengrad postaju kraljevski posjed, a tek u 14. stoljeću Koprivnica se izdvaja i postaje slobodno i samoupravno središte.

Slika br. 4. – Povelja Ludovika I. kojom se Koprivnica 1356. proglašava slobodnim kraljevskim gradom
Izvor: Feletar, D., *Podravina*, str. 55.

U nekim starim dokumentima, Rudolf Horvat navodi da se Starigrad zvao Kevar ili Kuvar, što bi na mađarskom jeziku značilo Kamengrad, a često je Kamengrad bio zabilježen pod mađarskim nazivom Kukapproncha i Keukapproncha, što bi u prijevodu bilo Kamenika Koprivnica. Kamengrad, današnji Starigrad, promijenio je ime nakon što je Kamengrad bio razrušen. Kamengrad je Koprivnici u 13. stoljeću služio kao utvrda.

Prve pisane vijest o Koprivnici i Kamengradu datiraju iz 13. stoljeća. U ispravama kralja Andrije iz 1207. i 1209. spominje se potok Koprivnica, a Kuwaru, mađarski naziv za Kamengrad, spominje knez Bogodar te ga navodi kao svoje sjedište.

Koprivnica potkraj 13. stoljeća postaje i značajno crkveno središte jer 1292. franjevci osnivaju svoj samostan. Uz početnu utvrdu koja je imala bedeme od zemlje i drvene građevine, Koprivnica postaje sve razvijenijim podgrađem i kao gospodarsko središte uspijeva pribaviti autonomiju i povlastice te kasnije razvija i zasebnu gradsku upravu i sudstvo, a potom postaje i slobodnim kraljevskim gradom koji je uz sebe imao i moćnu zaštitu u vidu Kamengrada. No kamengradska utvrda je srušena 1446. u međuplemićkim sukobima od strane vojske Ivana Hunjadija. U dokumentima koji datiraju iz 1459., Kamengrad se više ne naziva „kaselan de Kuwar“ već se spominje „kastelani de Subkuwar“, što bi što bi u prijevodu bilo kamengradska podgrađe. Od 1477. više se ne spominje ime Kamengrad već Starigrad, a to je danas ostalo ime tog prigradskog naselja smještenog tik do Koprivnice. Jedini spomen na Kamengrad je današnja Kamengradska ulica u spomenutom Starigradu.

Od 14. stoljeća kreće rast i širenje Koprivnice. Iz dokumenta koji je izdan 16. listopada 1345. doznajemo da je biskup Grgur u Koprivnici utemeljio crkvu svete Ane zajedno s bolnicom. God. 1334. se Koprivnica spominje i kao sjedište župe u prvom popisu župa Zagrebačke biskupije, a u tom je razdoblju već imala svoje stalne sajmove koji su u ono vrijeme bili od izuzetne važnosti, kao srednjovjekovni način privređivanja i razmjene dobara.

U to doba u Koprivnici, kao i u ostalim središtima sjeverne Hrvatske, postoje 4 osnovne grupe, odnosno staleža ljudi, a to su: građani, plemići, crkveni službenici te zemljoradnici, odnosno kmetovi. Tu se javlja stalni sukob između građana te plemića, gdje je s jedne strane feudalno središte željelo utjerati što više pristojbi od građana, a oni su pak s druge strane željeli više prava i slobode. Položaj kmetova, kojih je bilo nekoliko vrsta, bio je identičan kao i u ostalim dijelovima sjeverne Hrvatske.

Kmetske obveze su bile izuzetno teške, a Rudolf Horvat, nakon jedne rasprave u saboru iz 1582., opisuje položaj kmetova: „Hrvatski kmet mora besplatno obrađivati zemlju svoga vlastelina i još mu davati dio prihoda svoga. Crkvi mora plaćati desetinu, a župniku davati lukno. Kmetovi svake porezne jedinice, zvane dimnjak ili vrata, moraju kralju u ime poreza, koji se zove dika, plaćati godimice po jedan ugarski forint za uzdržavanje banske vojske. Za uzdržavanje zemaljskih haramija (pješaka obučenih u hrvatsko seljačko odijelo) na rijeci Kupi – te na gorskim prijelazima za obranu od razbojnika – moraju plaćati po dva ugarska forinta kao dimnicu. Povrh toga moraju kmetovi dopustiti i daće za razne druge potrebe kraljevine Hrvatske, kao što su: plaće podbana, protontora, podžupana, plemićke suce i zemaljskog blagajnika; za nabavku oružja i municije za zemaljske tvrđe i vojnike: troškove za uzdržavanje poslanika kod kralja i na zajedničkim saborima hrvatsko – ugarskim, itd.“

Nakon što je Koprivnica od sredine 14. stoljeća postala slobodnim kraljevskim gradom, razvila se organizirana uprava sa sudstvom te gospodarskim funkcijama za širu okolicu, što je bio temelj snažnijeg razvoja grada u idućim desetljećima. Da je grad Koprivnica već u 14. stoljeću bio jedan od najvažnijih središta u sjevernom djelu Hrvatske, govori podatak da je koprivnički sudac imao pravo osuditi osuđenika na smrt. Ovu ovlast imali su samo suci iz najznačajnijih gradova. Koprivnički suci mogli su izricati presude i u kaznenim stvarima, a zaštitni znak te ovlasti bila je ruka s mačem koja se nalazila na zgradi unutar koje je bio smješten spomenuti sud (Feletar, 1988: 45-75).

Slika br. 5. – Koprivnica, Gradski muzej (nekadašnja gradska sudnica)
Izvor: <http://www.muzej-koprivnica.hr>, 10. siječnja 2019.

6. ŽIVOT U KOPRIVNICI I OKOLICI U DOBA OSMANLIJSKOG CARSTVA, 16. I 17. STOLJEĆE

Nakon srednjeg vijeka, Podravina je ponovno prolazila kroz teško razdoblje. Graničarska uzrečica „Vojna krajina – krvava haljina“ će dobiti svoje puno značenje, a prosječan i nedužan stanovnik Podravine je to i osjetio na svojoj koži. Turske provale u Hrvatsku bile su razlog za stvaranje čvršće obrane te je to osobito došlo do izražaja već u prvoj polovici 16. stoljeća. Vojna granica, specifično organizirana, počela je funkcionirati u pravome smislu 1548. kada je habsburški dvor proglasio ormoškog kapetana Luku Sekelja za glavnu osobu na čelu svih obrambenih jedinica prema Turskoj u sjeverozapadnoj Hrvatskoj. Fedor Moačanin tvrdi da se povijest Vojne granice dijeli na dva osnovna razdoblja.

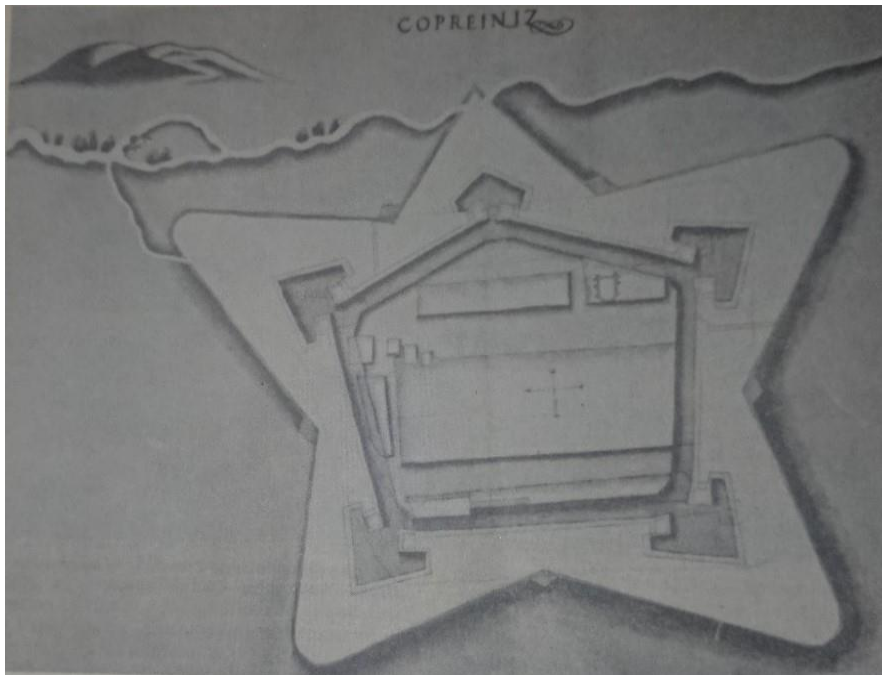
Prvo razdoblje je počelo nakon bitke kod Siska 1593. i odnosilo se na vrijeme izgradnje granica i utvrda za obranu od turskih napada koje je uzdržavao kralj. Drugo razdoblje počinje „Dugim ratom“ s Turcima u periodu od 1593. do 1606., a tada dolazi i do masovnih naseljavanja vojničkog stanovništva iz Turske na područje Hrvatske. Od tada Vojna granica ne znači samo vojnu instituciju, nego i određen teritorij na kojem živi stanovništvo.

Stalna napadi turskih četa za ovaj dio sjeverne Hrvatske značile su i gospodarsko zaostajanje. Stoga je kralj Ferdinand povjerio obranu Podravine Luki Sekelju 22. prosinca 1548. te mu je za to dao 2000 rajnskih forinti. To je bio početak sve čvršće obrane od Turaka u sjevernoj Hrvatskoj. Početkom 16. stoljeća, vojna se granica protezala od Drave na sjeveru sve do Jadranskog mora. U to doba, granica se dijelila na dva dijela - Slavonsku granicu činio je prostor između Drave i Kupe u koju je spadala Koprivnica te Hrvatsku granicu koju je činio prostor između Kupe i Jadranskog mora.

Koprivnica postaje sjedište Vojne granice sredinom 16. stoljeća, a kasnije je spadala pod osnovni Varaždinski generalat, dok se početkom 1731. general seli u Koprivnicu. Pod zapovjedništvom Ivana Globiczera u Koprivnici je 1580. bilo stacionirano 160 haramija, 100 husara, 100 njemačkih konjanika i 80 njemačkih pješaka. Uz Koprivnicu, u

Podravini je Đurđevac imao snažnu utvrdu koja je bila najizbočenija prema međi s Turcima.

Koprivnička utvrda bila je središnja točka vojne sile u sjevernom djelu Hrvatske, odakle se vojska raspoređivala u okolne utvrde te za ostale potrebe. Koprivnica je kao, slobodan kraljevski grad, već u 16. stoljeću imala razvijene obrtničko – trgovačke funkcije. Gradsko poglavarstvo nastoji osigurati poštivanje gradskih sloboda te kakvu – takvu normalnu svakodnevnicu izvanvojničkih funkcija, što se u ono vrijeme odnosilo na obrt, trgovinu te poljoprivredu. No te težnje nisu urodile plodom zbog stalnih turskih napada te interesa vojske. Vojnici stacionirani u utvrdi često su nasilno prisvajali pokretna te nepokretna dobra stanovnika Koprivnice. Građanstvo je sve teže ostvarivalo svoja prava koja su bila svedena na minimum te su prioritetni bili poslovi vojske te njihovi zadaci, a u jednom trenu broj stanovnika unutar zidina sveo se na svega stotinjak.

Slika br. 6. – Jedan od nacrtu koprivničke fortifikacije iz 17. stoljeća
Izvor: Feletar, D., *Podravina*, str. 84.

Nakon jenjavanja turske opasnosti, Koprivnica se ponovno počela demografski i gospodarski obnavljati, a sjedište generalata se reorganizacijom, sredinom 18. stoljeća, seli u Bjelovar (Feletar, 1988: 76-101).

7. KOPRIVNICA U 18. I 19. STOLJEĆU

Pomicanjem turske granice na Savu i Dunav, dolazi do mijenjanja uvjeta gospodarskog razvoja na sjeverozapadu Hrvatske, a posebno u Podravini. Doba Habsburške Monarhije, koje se protezalo kroz dva desetljeća, bilo je vrijeme prelaska u građanski kapitalizam i doba industrijske revolucije.

7.1. Seljenje vojske i pomicanje granica

Nakon protjerivanja Turaka na istok, teritorijalno – upravni odnosi u sjeverozapadnoj Hrvatskoj nisu se mijenjali sve do kraja 19. stoljeća. Nakon protjerivanja Turaka, Vojna granica je austrijskom dvoru služila jedino kao izvor prihoda te stalni izvor vojnika koji su za habsburški dvor krvarili diljem Europe.

Sjedište generalata seli se iz Varaždina u Koprivnicu odlukom cara Karla IV. 1731., kako bi se Varaždin oslobodio vojnograničarske prisutnosti. Tadašnji general grof Galler se seli u koprivničku utvrdu, u tu svrhu obnovljen je dio vojnih zgrada u gradskoj jezgri, okružen zemljanim bedemima, a 1714. izgrađena je nova oružarnica koja postoji i danas.

Slika br. 7. – Knjižnica i čitaonica „Fran Galović“ Koprivnica, zbirka razglednica, zgrada stare oružarnice
Izvor: <http://www.library.foi.hr>, 19. siječnja 2019.

Sve više vojnika boravi u Koprivnici, što ne ide u prilog stanovnicima grada jer zbog vojne strahovlade i samovolje njegov razvoj u ekonomskom smislu stagnira. Feletar navodi kako „vojnograničarskom jurisdikcijom“ dolazi do reorganizacije Vojne granice. Za to je zaslužna Marija Terezija. Ona je 1749. temeljito reorganizirala Vindiški generalat: osnivaju se dvije pukovnije – đurđevačka i križevačka, a kao njihovo vojno središte određuje se Bjelovar. Koprivnički general Beck, po caričinom naređenju, kreće s gradnjom Bjelovara kao novog graničarskog centra, što je trajalo 10 godina. U novo izgrađeni Bjelovar, 1756., generalat i cijela vojska odlazi iz Koprivnice na čelu s ondašnjim generalom Vjenceslavom Kleffeldom. Bjelovar je ostao sjedište križevačke i đurđevačke pukovnije sve do ukinuća Vojne granice 1871.

Carica Marija Terezija, kako navodi Feletar (1988: 116), 1765. pomiče Vojnu granicu istočno od Koprivnice, u obližnje koprivničko naselje Koprivničke Brege. Svu upravu u gradu preuzima poglavarstvo i sud, a s odlaskom vojske vrata bržem gospodarskom rastu Koprivnice bila su širom otvorena (Feletar, 1988: 116-124).

7.2. Značenje cehova u Koprivnici

Feletar tvrdi (1988:154) da je razdoblje 18. i 19. stoljeća označeno kao period potpune dominacije cehova i obrtničke poduzetnosti. Snažna cehovska udruženja bila su jedna od oznaka kasnog feudalizma, no njihov sjaj počinje tamniti potkraj 19. stoljeća prodorom industrijske revolucije.

Koprivničko zlatno doba obrta počinje nakon preseljenja generalata u Bjelovar 1756., a grad se tada počinje razvijati u trgovačko i obrtničko središte. U Koprivnici su djelovali sljedeći cehovi obrtnika: Stari ceh (remenari, kovači, sedlari, bravari, krznari i izrađivači noževa), Krojački ceh, Čizmarski ceh, Kolarski ceh, Ledarski ceh, Mesarski ceh, Tkalački ceh, Lončarski ceh i Mješoviti ceh češljara, užara, tokara, brijača, medicara, pekara i sapunara. Njihova aktivnost vremenski je varirala, a tako i sastav struka u pojedinim cehovima. No cehovi nisu dugo izdržali te je već sredinom 18. stoljeća došlo do njihovog raspada kao načina organiziranja obrtnika.

Cehovi su zapravo predstavljali klasnu borbu između zastarjelih feudalnih i novih građansko – kapitalističkih odnosa. Nakon propadanja cehova, javlja se obrtničko zadrugarstvo. To je bio novonastali oblik udruživanja obrtnika. Od polovice 19. stoljeća, nakon izgradnje željezničke pruge u Koprivnici, obrtništvo počinje gubiti na važnosti, a manufakture i tvornice dobivaju sve više na značaju (Feletar, 1988: 154-166).

7.3. Manufaktura i industrija u Koprivnici

7.3.1. Obrtničko pivarstvo

Feletar tvrdi (1988: 170) kako je „obrnitičko pivovarstvo“ jedna od najstarijih proizvodnji u ovome dijelu Hrvatske. Navodi se kako je koprivnička pivovara postojala od početka 18. stoljeća, no arhivski spisi o njezinom djelovanju postoje tek od 1753. do 1870. Ovaj tip pivovare obrtničkog tipa zadovoljavao je potrebe lokalnog tržišta. Pivo se proizvodilo na ondašnji najbolje znani način, a zbog nepoznavanja konzervansa moralo se piti svježje. Pivarski ječam sadio se u obilnim količinama, a za znatan razvoj pivarstva bila je zadužena Marija Terezija koja je privrednim patentima nastojala utjecati na unapređivanje niza djelatnosti pa tako i pivarstva. No krajem 19. stoljeća dolazi kraj za obrtnički tip pivovara i to zbog jeftinijih cijena piva iz okolnih gradova (Feletar, 1988: 170).

7.3.2. Mlinarstvo

U Koprivnici Feletar spominje mlinarstvo još u 14. stoljeću, ali pravi razvoj doživjelo je krajem 18. i početkom 19. stoljeća. U to doba, na potoku Koprivnici, djeluje petnaestak mlinova. S obzirom na važnost njihovih djelatnosti, mlinari su postali ugledni koprivnički građani. U drugoj polovici 19. stoljeća vodenice propadaju, a dolazi do prevage parnih i motornih mlinova. Prvi Koprivničanac koji je imao parni mlin bio je Ivan Đurkan, a o njemu su pisale i zagrebačke „Narodne novine“. Đurkanov novi paromlin rezultat je unapređenja ratarske proizvodnje u Podravini u to doba, a stanovnici Koprivnice više nisu morali voziti žito na Dravu (Feletar, 1988: 172-177).

8. KOPRIVNICA NA PRAGU 20. STOLJEĆA

Budući da je Koprivnica pod banom Khuenom Héderváryjem silno oslabila, sam grad je potpao pod Bjelovarsko – križevačku županiju te je prestao biti sjedište podžupanije 1886. U tim vremenima i uvjetima Koprivnica je spas vidjela u svojem položaju na glavnoj željezničkoj pruzi na relaciji Zagreb – Budimpešta. Ova željeznička pruga je bila vrlo frekventna, a njezin promet se na početku 20. stoljeća utrostručio u oba smjera. Koprivnica je također bila na raskrižju putova koji vode od Podravine prema Varaždinu te je njezina pozicija u trgovačkom smislu sve više dobivala na važnosti. Pruga Rijeka – Zagreb – Koprivnica – Mađarska je tih godina bila od važnosti iz razloga što je to za Mađarsku bio najkraći put do mora. Kolar – Dimitrijević, 2009: 6 navodi:

Stanovništvo Koprivnice je izvanredno dobro iskoristilo svoj položaj. Njezini gradonačelnici su pripomogli nastavku modernizacije Koprivnice započetu već u ranijem razdoblju: dr. Matija Malančec od 1904. do 1905. i Josip Vargović 1906. do 1913., prvi vješt u pravu, a drugi u financijama. Oni slušaju više vlasti, ali imaju i svoje vlastite planove, i nastoje što više izboriti za svoj grad.

Kao i u općoj politici zemlje, i u Koprivnici također treba razlikovati tri razdoblja; prvo je od 1900. do 1905., drugo razdoblje predstavlja Hrvatsko – srpsku koaliciju od 1905. do 1913. te treće razdoblje u periodu od 1913. do 1918.

8.1. Koprivnica na samome početku 20. stoljeća (1900. - 1905.)

Kolar - Dimitrijević tvrdi kako je najvažniji događaj u ovome razdoblju bio izrada regulacijske osnove koju je 1901. obavio mjernik Zemaljske vlade Albin Švarc. No građanima se Švarcova regulacijska osnova nije svidjela te je nakon diskusija na Gradskom vijeću ova radikalna osnova odbačena. „Gradski mjernik“ Franjo Poici izradio je novu nakon dvije godine te je ona 14. lipnja 1903. prihvaćena s odobrenjem Zemaljske vlade te je dobila pravo realizacije. Po toj je osnovi predviđena intenzivna gradnja do tada neizgrađenih gradskih površina.

Koprivnica je u ovome periodu još uvijek bila u fazi „tihe mađarizacije“ te se još uvijek povodi za politikom bana Khuena Héderváryja iz razloga što je ban Theodor Pejačević, koji je bio na vlasti u periodu od 1903. do 1907., nastavio s provođenjem njegove politike. No političko buđenje Koprivnice počinjem djelovanjem dr. Ivana Ružića kao „domovinaškog“ zastupnika u Saboru za koprivnički kotar u razdoblju od 1894. do 1897. S dolaskom brojnih Židova u Koprivnicu nastaje raslojavanje društva unutar grada. Društvo se počinje dijeliti na trgovačko poslovno i intelektualno koje teži vodstvu grada te na obrtničko – seljačko koje se okuplja oko crkava te je stalno u opoziciji prema gradskoj upravi u kojoj sve više vlast preuzimaju trgovci i odvjetnici, odnosno kapital. Koprivnica je kao sredina bila tolerantna prema došljacima, a oni su se vrlo brzo i udomaćili te su preuzeli brojne pozicije u gradu. Grad je imao svijetlu budućnost zbog svojeg položaja na raskrižju dvaju važnih putova, onog prema Mađarskoj te onog prema Varaždinu, a pojedinci su to vidjeli kao temelj za uspješan razvoj.

Koprivnica je po Mažuranićevom školskom zakonu imala opću pučku dječjačku te djevojačku školu te dva razreda opetovnice. U opetovnicama su bili smješteni učenici koji su završili početnu ili opću njemačku školu, a nastava se odvijala nedjeljom. U početku je opetovnica trajala dvije, a kasnije tri godine. Po Khuenovom „Zakonu o školama“ Koprivnica dobiva šegrtsku školu u trajanju od tri godine, zbog dovoljnog broja šegrti za otvaranje te škole. Tako je brojni obrtnički i trgovački kadar krenuo u trogodišnje obrazovanje, što je uvelike pridonijelo boljim obrtničkim i trgovačkim uslugama.

Zbog naglog porasta broja obrta i trgovina, industrija također pokazuje zanimanje za Koprivnicu, zbog mogućnosti pružanja usluga prema Podravini te prema Varaždinu. No ovdje imamo situaciju u kojoj viši sloj društva u centru grada podilazi vladi, dok na periferiji grada žive seljaci i radnici koji se suprotstavljaju Khuenu Héderváryju te kasnije i njegovim nasljednicima, banu Pejačeviću (1903. – 1907.) te banu Pavlu Rauchu (1908. – 1909.) kojeg nazivaju „mađaronom“, kao što je to bio i njegov otac Levin, a sve radi toga što je progurao Hrvatsko – ugarsku nagodbu 1868. kroz sabor, što je bila kriva pretpostavka naroda.

Pravo glasa imale su samo osobe s višom naobrazbom i muškarci koji su plaćali najmanje 30 forinti izravnog poreza. Prema tom zakonu, u političkom životu ove zemlje odlučivalo je svega 2% stanovništva ondašnje Banske Hrvatske. Identična situacija vladala je i Koprivnicom. Samo bogataši i intelektualci odlučivali su o sudbini stanovništva Koprivnice, a seljaci, radnici i sirotinja bili su izvan tog kruga. To nije moglo proći bez bunta najnižeg sloja društva te su tako idućih godina uslijedile mnoge bune seljaka i radnika, od kojih je jedna od većih bila u selu smještenom nedaleko od Koprivnice pod imenom Kunovec.

8.1.1. Seoska buna u Kunovcu

Dana 26. lipnja 1903. u Kunovcu seljaci su se suprotstavili vlasti. Kap koja je prelila čašu je bilo vješanje mađarske zastave. Petrić navodi (2005: 656) optužnicu protiv „seljaka – revolucionara“ koja je podignuta protiv njih pred Okružnim sudom u Varaždinu potkraj 1903. (1988: 127): „...dne 26. lipnja 1903., u Kunovcu po prethodnom dogovoru zgrnuli naoružani željeznim vilama, motikama, sjekirama, kolcima i inim oruđem u svrhu da se silom opru izaslaniku kotarske oblasti u Ludbregu pristavu Josipu pl. Mihaloviću, koji je uz asistenciju oružnika i vojske vršio svoju službu, proglašavajući prijevratni sud, vičući pri tom: Mi oдавde ne idemo i pribijanje oglasa ne damo, a svakoga ćemo usmrtiti tko to pokuša!“

Petrić navodi (2005: 657) i epilog bune u Kunovcu: „Četiri mrtva i četiri teško ranjena, sedam uhapšenika; svijet se razbjegao, mogućnost nije isključena ponovnom napadaju.“

Naknadnim izvješćem je utvrđeno da se broj mrtvih popeo na 12 nakon što su podlegli ranama. Mnoge bune su uslijedile vrlo brzo u svim dijelovima Podravine: Virju, Đelekovcu, Peterancu, Drnju, Ludbregu, Velikom Pogancu, Botinovcu, Pitomači, Ferdinandovcu, Kalinovcu i drugdje. Prema istraživanjima dr. Dragutina Feletara, najvažniji faktor bunta seljaka bilo je nacionalno i gospodarsko ugnjetavanje od strane mađarskog režima. Nakon svih seoskih buntova, ukupno je 190 seljaka dovedeno pred Okružni sud u Varaždinu. Najveće kazne dobili su Franjo Fac – Salvari (16 mjeseci

tamnice) i Rudolf Špoljarić (1 godinu tamnice). Ostali optuženici dobili su kazne u rasponu od 8 dana to 6 mjeseci, dok su neki bili oslobođeni optužnica.

Slika br. 8. – Spomen ploča poginulim u Kunovečkoj buni 1903. – postavljena 1928. na crkvi u Koprivničkom Ivancu

Izvor: Feletar, D., *Podravina*, str. 129.

Svakako valja napomenuti mišljenje M. Kolar – Dimitrijević koja tvrdi kako seljačke bune diljem Podravine nisu izvedene do kraja jer je policija Stjepana Radića držala u pritvoru iz kojeg nije mogao djelovati, a navodno je on bio glavni u cijelom buntu protiv vlasti. Kolar – Dimitrijević (2003: 69) zaključuje:

Nakon Kunovca ban Khuen živi u strahu te je na Tijelovo bio sretan kada mu je kiša omogućila da se „dostojanstveno“ povuče u banske dvore. Nije bio siguran za svoj život te su ga štitila dva reda ulana, četiri reda vojnika, žandari i policajci. Sve je to uvjerilo Khuena da mu nakon Kunovca više nema opstanka u Hrvatskoj. Tako jedne noći on nestaje da bi iz Budimpešte na daleko vladao Hrvatskom.“

Prema mišljenju dr. Dragutina Feletara, kunovečka buna postala je simbolom otpora svakom odnarođivanju i eksploataciji, a u Kunovcu i okolici postavljene su četiri spomen-ploče u znak spomena na taj povijesni događaj (Kolar – Dimitrijević, 2003: 57-74).

8.2. Koprivnica od 1905. do 1913.

U rukopisu koji je 2007. predan profesoru Ernečiću, danas višem kustosu u Muzeju grada Koprivnice, možemo vidjeti da je Koprivnica 1910. imala 1412 kuća te 8018 stanovnika. Od sveukupnog broja građana, Hrvati su činili većinu stanovništva, 7138 (89%), 232 osobe su njemačkog materinskog jezika (2,9%), 100 Srba (1,4%) i 271 osoba mađarskog podrijetla (3,4%).

„Zlatne godine“ u razvoju Koprivnice bile su vrijeme kada je gradski načelnik bio Josip Vargović, od 1906. do 1913. Josip Vargović bio je upoznat s bankarskim sustavom poslovanja koji je bio temelj za privredni razvoj i daljnje održavanje grada sljedećih nekoliko godina. Okružio se stručnim i sposobnim ljudima te se nije ustručavao vući poteze na komunalnom i gospodarskom planu, a prioritet mu je bilo školstvo. Osvješčivao je koprivničke radnike i seljake te ih poticao na nove ideje te se upravo Vargoviću može pridodati epitet osnivača moderne Koprivnice. Upravo njegova pobjeda predstavljala je i pobjedu stanovnika Koprivnice koji su napokon imali gradonačelnika koji nije bio mađarski orijentiran.

Vargovićevo doba je predstavljalo vrijeme gospodarskog i društvenog napretka, a uspio je riješiti niz komunalnih problema, što je omogućilo podizanje modernih tvornica te otvaranje brojnih specijaliziranih trgovina kojima se opskrbljivala čitava Koprivnica, a i čitava Podravina. Ulice u centru grada su asfaltirane 1908. te je time grad bio oslobođen blata. Kako je bio vješt s financijama, 1905. osnovao je „Koprivničku banku“, a u nju je položio ondašnjih 100.000 kruna. Preko ove banke Vargović je dolazio do kapitala koji je služio za gradske investicije pa tako slobodno možemo ovu banku nazvati i „Vargovićevom bankom“.

Sljedeći potez od velike važnosti za Koprivnicu iza kojeg je stajao Vargović bilo je osnivanje gimnazije u Koprivnici, kako učenici više ne bi trebali putovati u Varaždin ili Zagreb. Vargovićeva zamolba bila je prihvaćena od strane Odjela za bogoštovlje i nastavu u Zagrebu te je Koprivnica dobila pravo na osnutak Privremene male realne gimnazije. Dana 12. rujna počela je nastava u gimnaziji za učenike prvog, drugog i trećeg razreda, no učenici su bili smješteni u zgradi sa svim drugim učenicima.

Do osnutka gimnazije u pravom smislu nije moglo doći tako dugo dok učenici neće imati svoj objekt u kojem će se nalaziti samo gimnazija. Dana 25. studenog 1908. kralj Franjo Josip potpisao je rješenje da Koprivnica može dobiti realnu gimnaziju. Ovu zamolbu kralju poslao je ban Pavao Rauch. Dok se potvrda kralja čekala, Vargović je položio 17. studenog kamen temeljac za gradnju gimnazije po nacrtima zagrebačkog arhitekta Gjura Carneluttija, a 15. rujna 1908. konačno je otvorena Kraljevska niža realna gimnazija, u prisustvu bana Pavla Raucha. Vargović ga je ugostio te mu zahvalio na podršci za izgradnju gimnazije. Koprivnička opozicija je Vargoviću zamjerila gostoprimstvo „mađaronu“ Rauchu te on tim potezom gubi podršku mnogih pristaša iz redova Hrvatsko – srpske koalicije. Izgradnja gimnazije bile je financirana isključivo iz gradskog proračuna, nakon prodaje gradskih šuma na obroncima Topličke gore i šume Šalovice, ali i Vargovićevim štedljivim gospodarenjem te manipuliranjem gradskih fondova, što mu je stvorilo i određen broj neprijatelja u Podravini.

Slika br. 9. – Zgrada gimnazije u Koprivnici, izgrađena 1907./1908.
Izvor: Feletar, D., *Podravina*, str. 251.

U prvoj školskoj godini u gimnaziju je bilo upisano 150 učenika, a nastavu je predavalo 15 profesora. U školskoj godini 1906./1907. gimnazija je brojila 89 učenika te 56 učenica, a broj učenika je do Prvog svjetskog rata došao do 180. Od 1906 do 1915. smijenjena su 6 ravnatelja koprivničke gimnazije, a kao razlog Kolar – Dimitrijević navodi miješanje ravnatelja u politiku. Idućih godina školstvo se nastavlja razvijati, a 1912. Gradska djevojačka niža pučka škola se odvaja od Gradske muške niže pučke škole. Zgrada gimnazije i danas postoji, no dobila je prenamjenu te sada više nije gimnazija već Osnovna škola „Antun Nemčić Gostovinski“.

Koprivnica je u ovo doba živjela od trgovine, uslužnih djelatnosti obrtnika te sajмова. Na dane sajмова, čitav grad je živnuo te su se rijeke ljudi iz cijele Podravine slijevale u Koprivnicu kako bi nešto kupili, prodali ili se samo zabavili. Iako je sajam bio relativno „mlad“, već se u veljači 1910. na sajmu stoke može vidjeti da količina ponuđenih životinja na prodaju nije bila mala. Zanimljiv je mali broj svinja ponuđen na dražbi, no Kolar – Dimitrijević navodi kako je svinje tih godina zahvatila bolest te je potražnja za njima bila mala.

Vrsta stoke	Broj ponuđenih na prodaju	Prodanih
bikovi	63	38
krave	482	246
junice	232	126
volovi	176	34
junci	169	37
teladi	207	202
konji	452	79
svinje	23	11

Tablica br. 1. – Broj stoke ponuđen i prodan na koprivničkom sajmu 4. veljače 1910. (*Podravska hrvatska straža*, 4, 5. II. 1910., str. 2. Malen broj svinja dotjeran je vjerojatno radi bolesti)

Izvor: Kolar-Dimitrijević, M., *Jedno viđenje povijesti grada Koprivnice od 1901. do 1918. godine*, str.12

8.2.1. Koprivnički obrti i poduzeća u Vargovićevo doba

Prva veća tvornica koja je bila izgrađena na ovome području bila je „Danica“ 1906. Koprivnica je darovala 12 000 000 cigli, 15 jutara zemljišta, crijep te oprost od gradskog nameta sljedećih 20 godina ako tvornica i njezini radnici sami izgrade priključnu prugu

na relaciji Koprivnica – Mađarska. Prvotno je mađarsko društvo dobilo negativan odgovor na otvaranje tvornice, što je kasnije Josip Vargović preokrenuo u korist Koprivnice. Potpisan je i ugovor o zapošljavanju 200 domaćih radnika, no često se kršio iz razloga što je od 60 stalnih radnika samo 10 bilo iz Koprivnice, dok su ostali bili iz ostalih koprivničkih sela, a ostatak radne snage radio je samo sezonski.

Godine 1907. osnovan je novi i moderni „Koprivnički paromlin d. d.“ koji je izvezio velike količine žita s ovih prostora, što nije imalo pozitivan ishod za mnoge male privatne mlinove uz Dravu koji su morali prestati s radom. Na ovome području su postojale i dvije ciglane, Gradska i Toplakova. Krojač Krunoslav Šavor na Jelačićevom trgu u Koprivnici prodavao je gotova odjela, što je u ono vrijeme bio rijedak slučaj. Uveo je praksu konfekcijskih brojeva, što je kasnije zamijenilo rad krojača koji su radili svako odijelo pojedinačno.

Kolar – Dimitrijević navodi (2009: 13) kako je građevinarstvo u Vargovićevo doba doživjelo procvat, a svi obrti vezani uz građevinu su imali korist od toga. Bilo je otvoreno mnogo gostionica i kavana, postolarskih i krojačkih radionica. Tiskari su se izmjenjivali, a svakako treba spomenuti Vinka Vošickog koji je došao iz Češke, preuzeo Merhautovu tiskaru te je vodio sve do 1943.

Trgovina je također bila u usponu, no sve trgovine su bile u rukama Židova. Otvorili su mnoge trgovine s građevnim materijalom, a robu su nabavljali iz Europe putem svojih poznanstava i veza. Koprivnički sajam pohodi sve više ljudi iz cijele Podravine, a trgovina bilo je sve više.

Društveni život Koprivničanaca je također cvjetao, ljudi su se družili u gostionama i kavanama te komentirali politički život u Koprivnici i zemlji, a novine su svakodnevno stizale iz Zagreba. Stoga je Vargović htio izgraditi društveni dom koji se trebao zvati „Narodni dom“ 1912., no realizacija je zapela zbog politike i kasnije Vargovićeve smjene te je dom izgrađen tek 1919. kao društveni dom „Domoljub“, a tako se zove i danas.

8.2.2. Vargovićeva smjena

Nakon što je ban Pavle Rauch krajem 1910. smijenjen s banske stolice, sve kreće nizbrdo u pitanju ostanka Josipa Vargovića. U tom periodu, u Koprivnici je izlazio list „Podravske hrvatske straže“, čiji je urednik i vlasnik bio Stjepan Zagorac. To je bio list Starčevićeve stranke prava i zahvaljujući upravo ovim novinama, Kolar – Dimitrijević navodi (2009: 17) kako su pravaši postajali sve moćniji i utjecajniji u gradu. U broju koji je objavljen 3. veljače 1912. kritizira se vladavina bečkog dvora, u kojoj se hrvatsko kraljevstvo raskomadalo te je od kraljevine ostalo samo 8 županija, što je blijeda sjena onoga što je kraljevina nekad bila. Nadalje se spočitava oduzimanje državnih oznaka upravljanja i zakonodavstva u najvažnijim granama države.

Vargović, zbog dobrih odnosa s banom Pavlom Rauchom, više nije mogao vratiti puno povjerenje koalicije i 1913. gubi na općinskim izborima. Simpatiziranje s banom bio je samo jedan od čimbenika koji su Vargoviću presudili na izborima. Mnogi štedljivi Koprivničanci zamjerali su mu na rastrošnosti na sjednici 30. rujna 1910., kada je Vargović morao opravdati gradske izdatke. No gradski zastupnici su mu iskazali nepovjerenje te je povišenje cijena zavlдало gradom, a sukobi srpskih zastupnika s ostalim zastupnicima postali su sve češći. Tada je i Vargović uveo štednju u poslovanje gradom, a sve zbog 37.371 kruna duga, što je u ono vrijeme, na izravni porez od 100 000 kruna značilo dodatnih 38% nameta, a to je za građane značilo veliko opterećenje.

Stavka	Utrošeno u svrhu	Iznos u krunama
1.	Za gimnaziju	212.744
2.	Za regulaciju potoka	118.597
3.	Za »Danicu«	80.000
4.	Razvažanje bedema	5.000
5.	Procjena gradskih šuma	3.800
6.	Uređenje sajmišta	28.947
7.	Asfaltiranje ulica	55.800
8.	Vraćanje duga Praštedionici	26.000
9.	Uređenje trga oko gimnazije	9.509
10.	Kanal Kostinčar - Scheyer	3.085
11.	Zemljani radovi kraj vijećnice za stanicu	7.042
12.	Nacrti za kanalizaciju	3.000
13.	Kupnja Verlijevog zemljišta u Varaždinskoj ulici	23.000
14.	Nabava zbirke učila za gimnaziju	4.000
15.	Izvedba dijela kanalizacije	4.858
16.	Izvedba rigola u centru	9.138
17.	Nabava rasplodnih bikova	3.079
18.	Kola za živodera i čišćenje cesta	3.653
19.	Gradnja bunara i ograde oko župnog dvora	11.875
20.	Plaćanje razlika kamata	5.472
21.	Isplata za plinaru	300.000
22.	Doprinos za prugu Virje - Koprivnica	100.000
23.	Vrijednosni papiri	90.000
24.	Gotovina u blagajni grada	40.000
Ukupno		1.148.000

Tablica br. 2. – Obračun gradskih izdataka u 1910.

Izvor: Kolar-Dimitrijević, M., *Jedno viđenje povijesti grada Koprivnice od 1901. do 1918. godine*, str.19.

Vargovićevi politički protivnici nisu mirovali, a počeli su biti sve glasniji kada se pričalo o njegovoj smjeni. Oni nisu bili naučeni na štedljivu politiku koju je Vargović morao uvesti, a Vargović 1911. i 1912. posluje vrlo oprezno. Dolazi do odgađanja nekih planiranih poslova, ali ne dolazi do stagnacije razvoja grada. Vargoviću se spočitava to što grad nema čitaonicu ni kazalište, a u gradu se stanje mijenja te se počinje osjećati oskudica, a dijeli se i 80 obroka dnevno za najsiromašniju djecu u školi.

Situaciju u gradu vidio je i iskoristio Stjepan Radić, koji je u jednoj od gradskih gostionica u listopadu 1911. održao skupštinu, u kojoj je svojim govorom htio ukazati da je Vargovićevo vrijeme prošlo te da gradu treba promjena, a da bi njegova trebala biti najbolji izbor. Krajem 1911. Hrvatska pučka seljačka stranka je pobijedila na izborima s 27 bodova, Hrvatsko – srpska koalicija imala je 25 boda, Vladina stranka 20, Stjepan Radić 8 i srpski radikali tri mandata. Bila je to velika pobjeda Hrvatske pučke seljačke stranke, no sabor nije bio realiziran. Gradonačelnik Vargović suspendiran je 13. prosinca 1911. iz razloga što je dao zaplijeniti izborne proglase Stranke narodnog napretka, a umjesto njega na poziciju gradonačelnika postavljen je Hermann. Hermann je u Koprivnici pokušavao promovirati „mađaronstvo“, a osuđuje se dotadašnja Vargovićeve politika, što se nije svidjelo Koprivničancima. Vargovićeve najveće mrlje bio je manjak gradskog proračuna u iznosu od 37.371 krunu, ali je sve bilo utrošeno u napredak i razvoj grada, a ne za ostvarivanje privatnih ciljeva.

Na općinskim izborima 1913. Vargović je izgubio izbore, a sve loše vezano za Koprivnicu bilo je svaljeno na njegova leđa. Najglasniji u tome je bio Stjepan Zagorac koji je saboru prenio Vargovićevo prekoračenje proračuna bez dopuštenja Zemaljske vlade. Vargović je nastavio biti gradski zastupnik te je bio vođa vatrogasaca. Kolar – Dimitrijević zaključuje (2009: 23) kako je nevažno to što je Vargovićeve politika bila „bolje uložiti nego štedjeti“ jer bi grad ionako ostao bez tih novaca u Prvom svjetskom ratu, kada su se gradski novci uzimali kao ratni zajmovi. On je kao bankar imao predosjećaj da vremena nisu sigurna i da se u nešto mora uložiti. Njegov uspjeh ležao je razvoju gospodarskih, društvenih i prosvjetnih potencijala. Upravo su on i njegovi pothvati činili razliku između Koprivnice i gradova iste veličine. U Koprivnicu su se rado

doseljavali i stranci, bilo je više kulture i zabave nego u ostalim gradovima, a također je i sloboda vjere bila izražena.

8.3. Koprivnica u doba Prvog svjetskog rata 1914. – 1918.

Novi gradonačelnik Koprivnice izabran je 1913., a zvao se Fran Kamenar i bio je viši dužnosnik u pošti. Kamenar nije uspio slijediti Vargovićeve stope već potpuno suprotno; dok je Vargovićevo vrijeme bilo sinonim za rast i razvoj, Kamenarov period na vlasti predstavljao je stagnaciju i srozavanje koprivničkog standarda života. U drugoj polovici 1914. bio je otvoren željeznički kolodvor, no nije bilo slavlja koje su građani Koprivnice čekali. Važno je spomenuti i da je Stjepan Zagorac ponovno izabran u sabor 12. prosinca 1913.

Stanje u Koprivnici postaje alarmantno. Cijene poskupljuju, a ranjenici svakodnevno pristižu u koprivničku bolnicu, dok Crveni križ prikuplja novac i pomoć kroz humanitarna društva. Škola se ograničava na svega dva dana u tjednu, a restrikcije postaju sve učestalija pojava u svim segmentima života Koprivničanaca. Najveći danak bio je uplata „7 ratnih zajmova“ te je svatko tko je uplatio manje bio prozivan pa su zbog toga mnogi imućni ljudi ostali bez imetka, što im je promijenilo položaj u društvu po završetku rata.

Koprivnica je rat dočekala nespremna, a ljudi su bili nezadovoljni zbog restrikcija kako u društvenom tako i u političkom životu. Tisak je bio ograničen i cenzuriran, a ljudi su širili informacije i dezinformacije u gostionicama kojih je u ono doba u Koprivnici registriranih bilo 7. O neimaštini u Koprivnici govori i podatak da je s crkve Svetog Nikole skinuto 6 zvona, a s crkve Svetog Antuna Padovanskog 2 koja su kasnije prelivena u topove.

Oduzimanje stoke vrši se nasilno, a vlasti upadaju u domove gdje nema muškaraca koji su morali otići na bojišnicu (Kolar Dimitrijević, 2009: 5-28).

9. KOPRIVNICA NAKON PRVOG SVJETSKOG RATA 1918.

Nakon završetka Prvog svjetskog rata i sloma Austro - Ugarske Monarhije dolazi do velikih revolucionarnih pokreta koji su nastali pod utjecajem revolucije Bele Kuna u Mađarskoj. Podravski kraj, kao i Koprivnica, nisu ostali imuni u tom raspletu.

Iako rat još nije formalno završio, mnogi seljaci i radnici se vraćaju iz rata te se skrivaju po šumama i formiraju revolucionarni sloj „zelenog kadra“. Kako tvrdi Feletar (1988: 354), „s istočnog fronta oni nisu donijeli samo puške i nepokolebljivu spoznaju da je konačno došao kraj dvojne monarhije, već su bili naoružani i idejama velike ruske revolucije, a mnogi su sa sobom ponijeli i oružje“.

Radničko vijeće je najprije preuzelo vlast u Varaždinu, zatim u Ludbregu, a potom i u Koprivnici te ostalim susjednim mjestima. Pobuna nije prošla bez žrtava pa su tako u susjednom Međimurju Mađari, u suradnji s lokalnim bogatašima, ubili gotovo 200 seljaka. O tim revolucionarnim događajima oglasio se i Josip Broz Tito te je rekao: „ U čitavoj Hrvatskoj pobunili su se seljaci, uzimajući zemlju veleposjednicima. Odmetalali su se u zeleni kader... Od Kotora do Pule i od Bršadina do Ivančice planuo je zelenokaderski ustanak, što ga čete Narodnoga vijeća nisu mogle svladati“.

Koliko god da su članovi zelenog kadra bili neorganizirani, bez pravog vođe, bio je preslika stanja u Podravini te se javio krik za nacionalnim oslobođenjem. Ondašnja vlast nije imala ideološku podlogu da revolucionarnost naroda pretoči u istinsku borbu za ravnopravnost.

Kako navodi Feletar (1988: 355), „na području Hrvatske su žandari uhapsili 1916. čak oko 17.000 dezertara iz vojske, a krajem Prvog svjetskog rata broj bjegunaca porastao na više od stotinu tisuća (k tome valja pribrojiti i veliki broj ranjenika i „ranjenika“, koji su čamili kod svojih kuća“. Kao da sam bunt seljaka i radnika nije bio dovoljan, situaciji nisu pomogli ni dodatni porezi i slične mjere carevine koja je bila na izdisaju, a kao jedna od mjera navodi se rekvizicija dijela stoke.

S vremenom, situacija u Podravini se počela otimati kontroli, a zorni primjer je provaljivanje seljaka i radnika u trgovine i spremišta bogataša, organizacija prosvjednih

skupova, napadi na omražene činovnike i vlastodršce pa čak i na policiju. Krajem 1918., pokraj Malog Bukovca, dvadesetak pripadnika vojske i ondašnje „žandarmerije“ moralo je pružati zaštitu Ferencu Kuzmiću, omraženom općinskom načelniku u tom naselju. Slična situacija događala se i u Rasinji, desetak kilometara od Koprivnice, gdje je imanje baruna Mirka Inkeya čuvala vojska. Krajem 1919. zapaljeno je polje žita baruna Pavla Raucha u Hrastovljanima, nedaleko od Varaždina, a vojska je došla drugi dan te ubila seljaka kojeg su optužili kao vođu bune, a to su sve napravili bez istrage, kako bi pokazali što misle o buntu jednog običnog seljaka.

Zeleni kadar i seljaci tu nisu stali već su nastavili pljačkati bogataške trgovine, podrume i ostale dućane bogataša u Podravskim Sesvetama, Kloštru, Kalinovcu, Đurđevcu i ostalim selima Podravine, što je skorašnjoj vlasti odgovaralo, kako bi ove pokrete seljaka i radnika etiketira kao pljačkaške i kriminalne, a ne kao vrstu socijalnog bunta. Najkrvaviji sukobi događali su se u prijelaznom razdoblju, kada nova vlast još nije bila osnovana, a stara je bila pri kraju.

Kao reprezentativni primjer bezvlašća Feletar navodi sljedeći događaj: „Dne 2. o. mj. uhvatila je vojna policija na ovdašnjem kolodvoru (u Koprivnici) na prijavu nekih žitelja iz okolice, vojnog bjegunca (zeleni kader) 27. dom. pješ. pukovnije, Petra Šestaka iz Novigrada, za kojeg su svi žitelji tvrdili da je počinio niz razbojstava u okolini Novigrada, najveće već u vrijeme prijekog suda“. Odmah nakon što je priveden, spomenuti Petar Šestak je ubijen na koprivničkom Zrinskom trgu pred mnoštvom ljudi.

Sve više ljudi doživljavalo je identičan scenarij, a vojska je sa sve manje pitanja odlučivala o njihovoj sudbini (Feletar, 1988: 354-356).

9.1. Osnivanje Narodnog vijeća

O mišljenju Koprivničanaca o vladavini Austro - Ugarske Monarhije, početkom listopada, pisao je i koprivnički list „Podravac“: „Htjeli su nam (dvojna monarhija, op. a.) po svojem starom običaju da late za krv našu i muku našu još većom mukom. Onda su nam htjeli milostivo da daju nekakve mrvice. Naduvali su se i naduvali u svojoj moći, kad li najednom od prevelikog naduvanja – raspukla se majčica Austrija i sestra joj ljubljena Mađarska. Sirotice nijesu imale vremena ni da se pomalo raspucavaju, nego su baš onako od nagle smrti zaglavile“.

Kako se u Zagrebu osnovalo Narodno vijeće Slovenaca, Hrvata i Srba, tako su krenula i osnivanja odbora tog vijeća po svim dijelovima Hrvatske pa tako i u Podravini. Nadalje, koprivnički list „Podravac“ krajem listopada 1918. izvješćuje: „Priatelji slobodnjačkog pokreta u Koprivnici sastadoše se 23. o. mj. u Kovačićevoj gostioni na pouzdani sastanak, kojemu je predsjednik davao g. odvjetnik i kr. jav. bilježnik dr. Edo Dorčić. Sazivač g. profesor Luka Golub referirao je o potrebi organizacije o agitaciji u okolišnim mjestima. Stvoreni su jednodušni zaključci da se imade mjesni Odbor Narodnoga vijeća što prije izabrati, a za sada da se odšalje odaslanstvo u Zagreb da se informira o zadacima odbora. Zaključeno je u dvije tisuće primjeraka otisnuti letak za poziv na Narodnu skupštinu. Izabrani su poduzetnici u okolišnim selima (u Bregima, Peterancu, Drnju, Sigecu, Hlebinama, Goli, Novomgradu, Sokolovcu, Rasinji i Ivancu) da udese pučke skupštine. Zaključeno je da se u Koprivnici osnuje demokratska čitaonica, a napokon se razgovaralo i o glasilu...“. U tom istom broju objavljen je i poziv za pučku skupštinu 27. listopada 1918.

Mnogo ljudi se odazvalo pučkoj skupštini te je ona uspješno održana, a govor je imao i Stjepan Radić. Na skupštini je formiran Odbor Narodnoga vijeća u Koprivnici, a nakon nekoliko dana podršku su pružile sve koprivničke društvene i staleške organizacije, dok su unutar odbora osnovane sekcije za rukovođenje privrednog i političkog života grada.

Hrvatski sabor je 29. listopada 1918. donio odluku da se s Austro – Ugarskom Monarhijom razrješavaju svi odnosi i veze, koju je prihvatila Koprivnica, a i cijela Podravina. Nakon te odluke, koprivnički Odbor Narodnoga vijeća formira i svoju

poluvojnu jedinicu od tridesetak momaka, koji su u sklopu ondašnje Narodne straže položili zakletvu 10. studenog 1918., no nije dugo potrajala te je ubrzo ukinuta. Razlog ukidanja koprivničke poluvojne jedinice je stvaranje Kraljevine SHS, a time i dolazak srpske jedinice koja je bila financirana od strane grada.

S promjenom vlasti nije došlo do smirivanja situacije, narod je i dalje želio više slobode i više pravde. Došlo je do pokreta za osnivanje republike te su se počeli stvarati odbori socijalno-demokratske stranke, koja je prethodila osnivanju Komunističke partije Jugoslavije.

Kraj 1918. i početak 1919. u Podravini obilježile su socijalističke ideje koje su se slijevale u podravski kraj iz uzburkane Europe. U većim naseljima Podravine, 1919. dolazi do osnivanja prvih organizacija Socijalističke radničke partije Jugoslavije u podravskom kraju, a revolucionarni centar im je bio Varaždin. Socijalistički pokret je u Podravini 1919. bio revolucionaran, a krenulo se i s organiziranjem niza socijalističkih skupština diljem Podravine.

Krajem veljače 1919. krenule su i nove novine pod nazivom „Demokrat“. Kako navodi list „Demokrat“, Dušan Ožegović, jedan od najstarijih koprivničkih komunista, vodio je skupštinu kao član odbora, ističući značaj novog doba i spoznaje te da svaki čovjek mora uživati blagostanje koje do tada nije imao zbog austro-ugarske vladavine. Nadalje, novine „Demokrat“ pišu o tome kako je na skupštini bio prisutan zavidan revolucionarni duh kod svih prisutnih te su se tako i Koprivničanci pridružili Varaždincima i drugim naprednijim gradovima u zahtjevima za predaju vlasti narodu. Nakon Koprivnice, skupština je održana i u selu Peteranec, koje se nalazi odmah pored Koprivnice, a tamo je bila predložena slobodna trgovina i osam sati rada te je i tamo odjekivalo pravo revolucionarno raspoloženje.

Revolucionarno raspoloženje u Podravini se nije svidjelo svima pa je tako nova buržoaska vlast svim snagama nastojala spriječiti narod u tome te se služila svim mogućim sredstvima kako bi ugušila revolucionarni duh. Ilija Grubor, predsjednik socijaldemokratske stranke u Koprivnici, uhićen je, a bile su pooštrene policijske mjere i nadzor. Stoga su radnici, seljaci i građani poslali Dušana Ožegovića na jugoslavenski

socijalistički kongres u Beograd. Rezultat ovog kongresa ujedinjenja, koji je u Beogradu trajao od 20. do 23. travnja, bio je „približavanje Europe“ podravske granice, a podravski seljaci i radnici su dobili novi razlog za traženje svojih uskraćenih prava. Stoga je proslava današnjeg praznika rada, a ondašnjeg Prvog maja, obilježena vrlo svečano, što se može vidjeti i u pozivu upućenom svim seljacima i radnicima, a koji je objavljen u ondašnjim novinama „Demokrat“:

Drugovi i drugarice! U četvrtak je prvi svibanj radnički blagdan na cijelom svijetu! Drugovi i drugarice, obustavite rad tog dana, jer je to mjerilo radničke snage i svijesti. Svrstajte se u radničke redove da dokažemo svijetu našu slogu, naša shvaćanja.

Susreti i narodni skupovi nastavili su se održavati i u drugim naseljima diljem Podravine, a još jedan vrijedan spomena bio je održan u Ludbregu 2. ožujka 1919., na kojem je prisustvovalo oko četiri tisuće ljudi. Na njemu je bivši američki emigrant i atentator na bana Škrleca, Stjepan Dojčić, govorio da se narod organizira u borbi protiv buržoazije te je tražio bezuvjetnu agrarnu reformu, bez ikakvih naknada za zemlju.

Glavni uzrok revolucionarnosti Podravaca bili su događaji u susjednoj Mađarskoj, a nad Koprivnicom i cijelom Podravinom su kružili avioni i bacali propagandne letke koji su bili napisani na hrvatskom jeziku, a pozivali su na socijalističku revoluciju. U Koprivnici je vlast formirala privremeni aerodrom kako bi pružili otpor mađarskim avionima te je došlo do nekoliko manjih sukoba. O tim događajima je koprivnički list „Demokrat“ također pisao: „U svibnju 1919. jedan je avion bacaletke i brošure boljševičkog sadržaja nad Ludbregom, sve do Legrada, odnosno Peteranca prema Koprivnici. Najviše tih letaka palo je kod Peteranca. Na početku lipnja 1919. opet su u Ludbregu i na području ludbreškog kotara bacani iz aviona leci. Ti leci su prema svom naslovu „Radnici i vojnici“, te „Siromasi i ratari“ – očito pozivali vojsku, socijaliste i ratare da se pobune. Najveći broj tih letaka zaplijenjen je u Đelekovcu. Svojim sadržajem zahtijevali su rušenje postojeće jugoslavenske države i njezinog uređenja, te osnivanje socijalističke republike“.

Pročitaj i daj dalje!

Proletarci svih zemalja ujedinite se!

Radnici! Vojnici! Seljaci!

U Mađarskoj je dovršena nova društvena revolucija. Radnici, vojnici i seljaci uzeli su cijelu vlast u svoje ruke i čvrsto je drže.

Naš je cilj, da stvorimo novi svjetski red — komunizam — u kojem ne smije i ne će biti milijunera niti gulikeža ali niti sirotinje. Da to postignemo, uspostavili smo u Mađarskoj — diktaturu proletarijata — to jest: vlast radnika, vojnika i seljaka.

Naš program je slijedeći:

1. Banke smo, koje su do sada potpomagale vlast kapitalista, proglasili svojinom zajednice, odnosno one spadaju danas pod upravu Narodne Vlade, koja s njima upravlja tako, da budu na korist radnoga naroda.

2. Velike su tvornice, koje su do sada bile u rukama magnata isto tako prele u državne ruke, te stoje pod vodstvom radnika za boljak zajednice.

Radnje se manjih zanatlija ne će oduzimati jer su i oni proletarci.

3. Velika su imanja opća imovina. Manja se imanja ne će oduzimati, jer su vlasništvo seljaka sirotinje.

4. Samo oni imaju pravo na život, koji radi. Tko ne će, da radi — nema prava, ni da živi.

5. Vjeru smatramo za privatnu stvar pojedinca. Svatko ima pravo, da vjeruje, u što oće. Nema više mrinje među narodima. Svakoga čovjeka, koji pošteno radi, smatramo za brata. Svaka narodnost ima slobodno pravo samoopredjeljenja. Razlike su, koje su bogataši uveli, prestale među narodima i državama.

6. Da ta vlast — u korist naroda — održimo, prvo nam je disciplina. Moramo ustrojiti Crvenu Vojsku, koja ne će biti takozvana narodna vojska, koja je branila interese bogataša nego vojska nastavljena iz razboritih radnika i seljaka, koji su ustali na obranu opstanka Sovjetske Republike!

Drugovi! Ne vjerujte proturevolucionarcima, koji tvrde, da je komunizam varanje otimanje i ubijanje. To je podla kleveta! Mađarska je Sovjetska Vlada dokazala za ove kratke vreme, kako velike prednosti pruža komunističko uređenje države — sirotinji. Svaki član države koji je sposoban za rad, ima pravo na rad, a onaj, koji je nesposoban, za toga će se brinuti sama država.

Sve pripada radnome narodu. Nemaju mjesta u državi komunisti lenčine, potpuzi, gulikeže.

Radnici! Vojnici! Seljaci!

Dodjite ili pošaljite k nama u komunističku Mađarsku one, u koje imate povjerenja, da svojim očima vide, što je do sad komunistička Vlada učinila u korist radnika, vojnika i seljaka i koliko radi za njih iz dana u dan.

Drugovi! Sve je za Vašu korist. Za sroću i boljak radnoga naroda. Neka Vama bude prva i najvećija dužnost, da s nama živo radite, u radu nas pomažete i u nama se zajedno borite, jer je naša budućnost i Vaša — a Vaša i naša.

Sva vlast radniku, seljaku i vojniku!

Izaberite radnička, vojnička i seljačka Vijeća!

Živite Ujedinjena radnička, vojnička i seljačka!

Živite Mađarska Sovjetska Republika!

Živite svetlo komunističko društvo!

Slika br. 10. – Letak koji su nad Podavinom bacali avioni mađarske sovjetske revolucije Bele Kuna 1919.

Izvor: Feletar, D., *Podravina*, str. 359.

Uz radnike i seljake, do bunta je došlo i u obrazovanju. Dana 25. veljače 1919. došlo je do osnivanja „Đačke samoupravne općine na Maloj realnoj gimnaziji u Koprivnici“, što pokazuje da niti srednjoškolci nisu mogli ostati neuključeni, pored bunta svih društvenih slojeva diljem Podravine. Ovakav tip samouprave, kao u koprivničkoj gimnaziji, bio je revolucionaran čin u odnosu na ondašnji tip vođenja škola. Učenici su se brinuli o disciplini te o izvannastavnim aktivnostima, a imali su svoje članove u ondašnjim odborima. „Đačka općina“ organizirala je 25. ožujka u gimnaziji napredno predavanje pod temom „Razmatranja na osvit slobode“, a 6. travnja iste godine i predavanje o Ljudevitu Gaju te ilirskom Hrvatskom narodnom preporodu. Ovakav tip upravljanja školom vlastima nije odgovarao, a „đačka općina“ je ukinuta na kraju iste školske godine kada je i osnovana.

Nezadovoljstvo se moglo osjetiti i u tvornici „Danica d. d.“, gdje su radnici, putem Općeg radničkog sindikata (ORS), izrazili svoje mišljenje o malim dnevnicama koje su bile od 6 do 8 kruna. Radnici su tražili povećanje plaća od 130%, a ponuđeno im je bilo 50%, što su odbili. Štrajk je stupio na snagu 26. veljače 1919., a završio je već 28. veljače, nakon što su radnici bili uplašeni prijetnjom zatvaranja tvornice ukoliko ne prihvate ponudu tvornice o 50% povećanja plaća. Nakon neuspjeha u borbi za povećanje plaća, Opći radnički sindikat je počeo gubiti članove te je ovo vodstvo sindikata, koje je bilo sklono kompromisima s državom i poslodavcima, izgubilo povjerenje mnogih radnika.

Većina ostalih radnika uspjela se izboriti kod svojih poslodavaca za povećanje plaća i smanjenje radnog vremena s 12 na 8 sati, dok su jedino mlinari u Novigradu Podravskom imali 12 satno radno vrijeme, no zato su ostvarili povećanje plaće od 100% (Feletar, 1988: 356-364).

9.2. Politička scena i sindikalna aktivnost 1920-ih godina

9.2.1. Izbori u Podravini

Najjača stranka u Podravini 1920. bila je Hrvatska seljačka stranka, koja je 28. studenog 1920. imala 51.430 glasova, od ukupnih 64.929 na izborima bjelovarsko – križevačke županije za ustavotvornu skupštinu. „Dne 17. o. mj. (ožujka 1920., op. a.) obavljani su izbori sa sljedećim rezultatom: 1. Organiz. Hrv. selj. pučke stranke 17 zastupnika, 2. Obrtna organizacija 2, 3. Hrvatska zajednica 2, 4. Činovnička organizacija 1, 5. Savez trgovaca 1 i 6. radnička organizacija (komunisti) 1 zastupnik ili ukupno 24“.

Ondašnji koprivnički tjednik „Demokrat“ govori o aktivnostima partijske organizacije: „Proleter i svih zemalja ujedinite se! Komunistička partija u Koprivnici. Seljaci i radnici, siromašni i potlačeni. Pohrlite svi na našu skupštinu, koja će se održavati u gostionici Antona Saboja, uz prisutnost referenta iz Zagreba. Zdravo!“ Valja napomenuti da se kasnije, početkom 1924., u županijskom rukovodstvu nalazio i Josip Broz, koji je onda bio poznat samo kao strojobravar iz Velikog Trojstva. No, nakon 1921. došlo je teško vrijeme za komuniste zbog razdoblja u kojem nisu mogli imati vlastitu stranku, a svi podravski komunisti, skojevci i njihovi simpatizeri morali su djelovati u drugim oblicima. Već 1923. krenulo se s tajnim sastancima simpatizera partijske organizacije u Križevcima, Bjelovaru i Đurđevcu, a i u Koprivnici te još nekim manjim mjestima. Značajnu moralnu i organizacijsku podršku prema njihovom „partijskom radu“ u ovome dijelu Hrvatske dao je i Josip Broz, ondašnji radnik u privatnom mlinu u Velikom Trojstvu od 1921. do 1925.

Godine 1924. zabranjena je i Nezavisna radnička partija, čime je prostor djelovanja partije bio dodatno sužen (Feletar, 1988: 364).

Državne vlasti stalno su stezale obruč oko komunističkih aktivista te su nastojale onemogućiti njihovo djelovanje i u drugim organizacijama.

9.2.2. Borba za radnička prava

Iako pod stalnim pritiskom, sindikalna aktivnost u koprivničkim poduzećima nije jenjavala. Tako je 1924. u Koprivnici osnovano Mjesno radničko vijeće, zaslugom mladih radnika, a djelovalo je i nekoliko podružnica Nezavisnih sindikata. Međutim, radnicima nitko nije izlazio u susret od strane vlastodržaca.

O tim događanjima u Koprivnici piše i radnički list „Borba“: „Malo mještance Koprivnica imade tri veće tvornice, a tvorničkog i zanatskog radništva blizu 2000. Izrabljivanje radnika, niske plaće, dugo radno vrijeme i nezdravi uslovi rada kose ametice živote muževa, žena i djece. U „Danici“ izloženi su radnici djelovanju sumporne kiseline, rade bez maske, umiru redom od sušice. U tvornici šarafa rade radnici kao i nedorasla djeca kraj otvorenih peći u užasnom dimu i plinovima od koksa. U tvornici ulja radi se 12 sati. U noćnoj šihti, za koju se jednako plaća kao i za dnevnu, moraju raditi žene. Poslodavci pomoću policije priječe otvaranje sindikalne organizacije. Inspekcija rada u Zagrebu mirno tolerira izrabljivanje radnika“.

Slika br. 11. – Radnici Danice d.d.; prve jugoslavenske tvornice pletene žice u Koprivnici tridesetih godina
Izvor: Feletar, D., *Podravina*, str. 365.

Sindikalni pokret u Koprivnici je stagnirao neko vrijeme sve do 1927., a jedan od najzaslužnijih ljudi koji su ga pokrenuli bio je Josip Broz, uz domaće ojačale sindikaliste. Ovo je događaj koji opisuje zalaganje Josipa Broza za radnike: „U pratnji zagrebačkog sindikaliste i limara Slavka Cesara, u Koprivnicu je 15. travnja 1928. došao i Josip Broz, funkcioner sindikata metalaca, kako bi se utvrdio novi dan izbora za radničke povjerenike. Radnička skupština s tim sadržajem bila je propisno prijavljena koprivničkoj policiji. Međutim, tek što je skupština započela, došla je policija i rastjerala skupštinare. Broz je odlučno zatražio motivaciju i odluku na temelju koje se skupština zabranjuje, te postavlja upit zašto se radnicima oduzima pravo koje im je dao Zakon o zaštiti države. Okupljeni radnici podržali su Josipa Broza te se policija – ne htijući imati posla sa strancem – okomila na Benotića, proglašivši ga pritvorenim. Nekoliko sati kasnije, iako nije održana zvanična skupština, okupljeni radnici „Danice“ odlučili su: 1. Da se nastavi borba bez obzira na sve, 2. Da se provede izbor radničkih povjerenika, 3. Da se učvrsti i ojača organizacija SRMliOJ.¹ Tom prilikom Josip Broz formirao je i grupu partijskih simpatizera, budućih članova KPJ.“

Josip Broz se pokušao nametnuti na listu za povjerenstvo, no u Tvornici šarafa izabrani su radnički povjerenici na listi URSSJ², a Josip Broz je bio ponovno u Koprivnici 27. travnja 1928., ne bi li uspio dobiti izbor povjerenika na listi SRMliOJ u Kemijskoj tvornici „Danice d. d.“. No zbog ometanja regularnih sindikalnih izbora Josip Broz je prosvjedovao, a tekst koji je potom objavljen u „Organizovanom radniku“ o tom događaju imao je širok odjek o prilikama koje su se događale u Koprivnici. Već godinu dana kasnije radnički pokret u tvornicama slabi, a glavni uzrok tome je ekonomska kriza te netrpeljivost među pojedincima i savezima.

Kako se u doba ilegalnog rada nije moglo govoriti o kontinuitetu djelovanja i čvršćoj organizaciji s većim brojem članova, neke od ćelija Komunističke partije Jugoslavije djeluju i u to doba, uza sve veći broj pristaša i simpatizera koje nalaze među omladinom. Djelovanje ćelija KPJ i SKOJ-a dobilo je snagu i nalet u Podravini malo prije Drugog

¹ op. a. SRMliOJ – Savez radnika metalne industrije i obrta Jugoslavije

² op. a. URSSJ – Ujedinjeni radnički sindikalni savez Jugoslavije

svjetskog rata, pogotovo nakon 1937. kada na vlast dolazi Josip Broz Tito (Feletar, 1988: 365-366, 368-369).

9.3. Učeničko Društvo „Osvit“

U samom buđenju i osvješćivanju koprivničke omladine veliku ulogu je imalo gimnazijsko učeničko društvo „Osvit“, koje je predstavljao mladi profesor i revolucionar Ivo Marinković. „Osvit“ je bio literarno udruženje gimnazijalaca osnovano još na početku Prvog svjetskog rata, a koje je nedugo zatim propalo u svojem djelovanju. „Osvit“ ponovno s ozbiljnijim radom kreće 1932., kada su brojali oko 70 članova, a uz literarnu, radila je i muzička, šahovska i izletnička sekcija. Profesor Ivo Marinković je samoinicijativno preuzeo brigu oko rada društva, a bio je stalni gost na njihovim sastancima te druženjima u prostorijama gdje su učenici čekali vlak. Pomagao im je oko učenja te igrao s njima šah, ali je uvijek svodio razgovor na aktualne političke teme te je u svakom prigodnom trenutku učenicima skretao pozornost na aktualna politička zbivanja u regiji i svijetu. Učenicima je ukazivao na borbu klasa u društvima, a sve što nije smio reći u školi, govorio je na sastancima „Osvita“.

Gimnazijsko društvo „Osvit“ bilo je jedno od najaktivnijih društava, ne samo u školi već i u cijeloj Koprivnici, u razdoblju od 1932. do 1935. Priređivali su niz priredaba, odlazili su na brojne izlete, organizirane su bile brojne posjete i susreti, dok je najviše tih vrsta aktivnosti bilo u 1934. i 1935. Profesor Marinković se uz učenike povezivao i s njihovim roditeljima. To su većinom bili napredni seljaci iz Peteranca i Novigrada.

No njegovo djelovanje se nije svidjelo vlasti te je uhićen 1935. zajedno sa Stjepanom Betlehemom iz Peteranca, a uz njih dvojicu za širenje komunizma osumnjičeno je još nekoliko ljudi. Sud se protiv njih vodio u Bjelovaru, a protiv njih svjedočili su brojni svjedoci iz Podravine. Dio optužnice navodio je kako je profesor Marinković dao 5 komada lista „Proleter“, 10 komada lista „Borbeni student“, 8 komada lista „Hrvatski put“, 3 komada lista „Srp i čekić“ te 15 komada lista „Proleter i svih zemalja, ujedinite se“ te da je tijekom istog vremena održavao sastanke na kojima je tumačio komunističku

ideologiju i u cilju širio propagandu komunizma te da je organizirao druženja na kojima je cilj bio stvaranje komunizma za nelegalno prigrabljivanje vlasti.

Profesor Marinković je tada osuđen na robiju, a iz gimnazije je izbačeno nekoliko aktivnih učenika iz društva „Osvit“. Koliko je vlasti smetao njihov rad, govori i činjenica da se u godišnjem izvješću koprivničke gimnazije društvo „Osvit“ ni ne spominje. Spominje se tek informacija da je profesor Marinković otpušten te da više nije djelatnik spomenute gimnazije. No unatoč svim represijama koje je društvo „Osvit“ doživljavalo, ti mladi ljudi napravili su snažan odjek diljem Podravine o svojim stajalištima, ali i drugih ljudi koji nisu imali hrabrosti govoriti protiv ondašnje vlasti (Feletar, 1988: 366-367).

9.4. Politička i ekonomska situacija u Podravini prije početka Drugog svjetskog rata

Kruta stega starojugoslavenske diktature više nije imala snagu kao prije, a narod se sve više počeo organizirati i buniti. U Podravini dolazi do snažne polarizacije unutar Mačekove HSS-e, a uvelike jača lijevo krilo koje surađuje s KPJ. Broj članova KPJ-a i SKOJ-a raste te dolazi do prvih pravih štrajkova u industrijama i obrtu diljem Podravine, a i do buna seljaka. Dolazi do prosvjednih skupova i sukoba s policijom. U godinama koje su prethodile Drugom svjetskom ratu sindikalni pokret je u Koprivnici i podravskim naseljima vrlo razvijen, ali i opredijeljen prema stranačkim interesima. No važno je naglasiti da je podravski radnik i seljak bio svjestan svojeg podcijenjenog statusa u društvu. Feletar navodi (1988: 368): „Za poslodavce su ljeto i jesen 1936. u Koprivnici bili zaista „vrući“: gotovo da i nije bilo mjeseca bez štrajka i tarifnog pokreta radnika.

Radnici u najvećim koprivničkim tvornicama, u „Danici d. d.“ i „Industriji ulja d. d.“, imali su specifičnu situaciju, obujam posla se postupno smanjivao te su se na kraju 1937. i zatvorile. Nakon zatvaranja ovih dviju tvornica, bez posla je ostalo oko 400 siromašnih obitelji. Radnici su se bunili, tražili prava, ali nažalost bez uspjeha. Novi veliki problemi za siromašne radničke obitelji stigli su u veljači 1938., kada su potrošene sve zalihe hrane pa je došlo i do gladi u gradu. Svega 33 radnika je dobilo potporu od burze rada, a 1. veljače 1938. oko 100 radnika stiglo je na gradski trg, uputilo prosvjed prema

ondašnjem načelniku Klučki te su mu ukazali na sve probleme podravskog seljaka. Prosvjed je urodio plodom jer je organiziran Odbor za zimsku pomoć te se krenulo u prikupljanje namirnica po svim selima pa je prikupljeno 1870 kilograma kukuruza, 616 kilograma graha, 1050 kilograma krumpira, a u novcu je prikupljeno oko 1500 dinara. Dana 15., 16. i 17. veljače 1938. provedena je podjela potpora za 100 obitelji koje su dobile iznos u vrijednosti od 6000 dinara.

Na stranu radnika i seljaka stao je i Mihovil Pavlek Miškina, koji je na skupštini 22. studenog 1936. govorio u ime seljaka i radnika. Naglasio je potrebu zajedništva. U tim uvjetima, članstvo KPJ i SKOJ-a se postajalo sve brojnije. Rad članova partije u Podravini među seljacima postao je intenzivniji, a kao glavna forma okupljanja seljaka i radnika bile su kulturne, prosvjetne i zabavne manifestacije, putem kojih je najbolje došao do izražaja utjecaj Partije.

U cijelom procesu jačanja društva pred Drugi svjetski rat od posebnog značenja je bilo raslojavanje Hrvatske seljačke stranke na lijevu i desnu stranu. Na čelu lijevog krila bio je Mihovil Pavlek Miškina, zastupnik naroda i poznati književnik kojeg je zagovarala i Partija u većini njegovih akcija, a uz to uspio je okupiti i većinu članova Kotarske organizacije HSS-a Koprivnice. Jedan od uspjeha njega i njegovih istomišljenika bio je postignut izdavanjem brošura „Seljački razgovori“ i „Šta treba znati seljak“. U njima je bila objašnjena aktualna politička problematika tog doba u kojoj su desničarske snage širile suprotna mišljenja od onih ljevičarskih. Desno krilo HSS-a je pak potpomagalo središnje vodstvo stranke koje je provodilo žestoku kampanju protiv komunista. No komunisti im nisu ostali dužni. Prije općinskih izbora 19. svibnja 1940., komunisti su u Ludbregu i Koprivnici dijelili letak pod nazivom „Otvoreno pismo Središnjeg odbora KPH“, u kojima su razotkrili politiku vodstva HSS u novoj političkoj situaciji. Lijevo krilo je većinski osvojilo izbore, a u dogovoru s njime komunisti su razbili jedan sastanak desnog krila HSS-a u Koprivnici te su u Ludbregu onemogućili grupi desnog krila da dijeli ustaške letke.

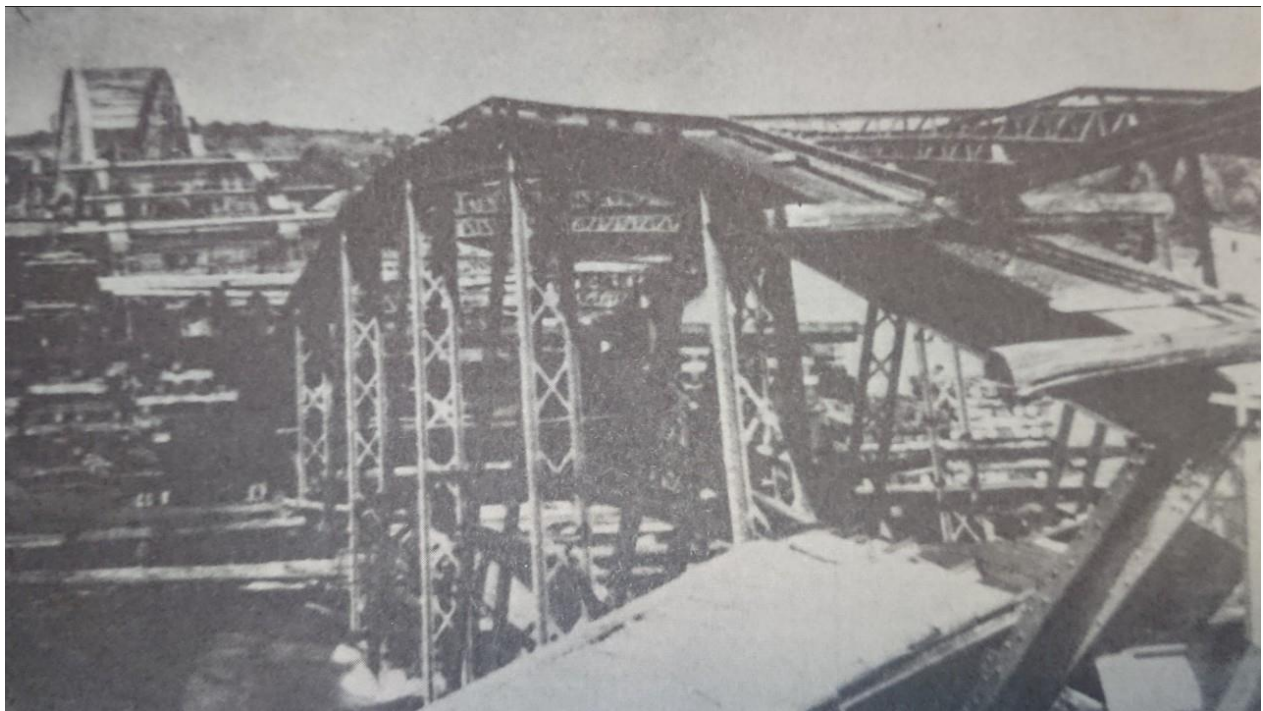
U godinama koje su prethodile Drugom svjetskom ratu komunistički pokret je iz dana u dan sve više jačao, a komunističke ćelije se strmovito obnavljaju od 1935. Cijela

Podravina, uključujući Bjelovar i Križevce, imala je snažne partijske organizacije. Svakim danom sve više simpatizera je prelazilo u njihove članove.

Točan broj organizacijskog stanja KPH i SKOJ-a na području Podravine teško je utvrditi budući da se brojevi razlikuju od spisa do spisa, no pred sam početak Drugog svjetskog rata možemo sa sigurnošću reći da je u Podravini djelovalo dvadesetak ćelija s oko 120 komunista, što je bilo temelj za daljnju borbu protiv fašizma. Prema socijalnoj strukturi, čak oko 90 članova Komunističke partije su bili seljaci. Članovi partije i njihovi simpatizeri, znajući da je napad fašista pred vratima, kreću s pojačanim djelovanjem i propagiranjem svojih ideja antifašizma. Kreće se s podjelom letaka izdanih od strane CK (Centralnog komiteta), KPH (Komunističke partije Hrvatske) te KPJ (Komunističke partije Jugoslavije). Nakon pristupanja Jugoslavije Trojnom paktu, Podravina je reagirala antifašistički, a rat je bio pred samim vratima (Feletar, 1988: 368-374).

10. POČECI DRUGOG SVJETSKOG RATA U PODRAVINI

Nakon što su snage Trojnog pakta napale Jugoslaviju 6. travnja, njihove trupe stigle su i u Podravinu. Mnogo Podravaca iz redova antifašista, domoljuba branilo je svoje domove i naselja, a simpatizeri KPJ-e i SKOJ-a su koristili priliku za prikupljanje i sakrivanje oružja. Jedan od primjera otpora Podravaca u ratu bio je miniran i srušen željeznički most koji je vodio preko Drave kod Botova, nedaleko od Koprivnice, a potom i svi ostali manji mostovi u okolici Koprivnice.

Slika br. 12. – Srušeni most na Dravi kod Botova, u noći 6. na 7. travnja 1941.

Izvor: Feletar, D., *Podravina*, str. 375.

U ljeto 1941. u Podravinu stiže mali broj ustaša i njihovih pristaša, a u Koprivnici ih je predvodio Martin Nemec, koji je 5. svibnja 1941. i službeno postavljen za predsjednika povjerenstva Glavnog ustaškog stana za grad i kotar Koprivnicu, a slične upravne jedinice su osnovane i u Đurđevcu i u Ludbregu. Ustaše su nastojale pridobiti stanovništvo svojom propagandom i raznim oblicima pritiska, a krajem 1941. krenuli su se formirati stožeri i logori ustaške mladeži, da bi u studenom, putem koprivničkog

tjednika „Koprivnički Hrvat“, počeli izdavati poseban prilog pod imenom ŽAP.³ Ciljana skupina ljudi koju su htjeli pridobiti bili su prvenstveno mladi ljudi, a osnovana je i podružnica organizacije „Hrvatska žena“ u Koprivnici.

Ustašama je od velike važnosti bio odnos između Hrvatske seljačke stranke prema novoj državi, gdje je desno krilo stranke podržavalo NDH, dok je lijevo krilo pružalo otpor. Izjavu o pristupanju ustaškom pokretu najprije su potpisale kotorske organizacije HSS Đurđevac i HSS Ludbreg, u lipnju 1941., dok je Ivan Kraljić, u ime Kotarske organizacije HSS Koprivnica, izjavu potpisao 27. kolovoza 1941. Sva ta pristupanja nisu bila od prevelike važnosti iz razloga što je veći dio članstva HSS-a bio vezan u Mihovila Pavelka Miškinu i lijevo krilo HSS-a koje je pružalo otpor ustaškom pokretu. Mjesec dana kasnije, 7. rujna 1941., održana je sjednica na kojoj je HSS Koprivnice donio svoju odluku koja se nije razlikovala od prethodne glede podrške ustaškom pokretu u Koprivnici, što je kasnije rezultiralo progonima, uhićenjima u gradu, a vrhunac pritiska ustaškog pokreta bilo je ubojstvo Mihovila Pavleka Miškine u Jasenovcu 1942. (Feletar, 1988: 374-375).

10.1. Koncentracijski logor Danica

Ustaške vlasti su agresivno krenule u ostvarivanju svoje vizije „države reda i rada“ pa su tako odmah krenule i s progonima na rasnoj i ideološkoj podlozi. U sabirni koncentracijski logor Danica prvi zatočenici počeli su stizati 18. travnja 1941. Progonjeni su bili svi neistomišljenici, Židovi, Romi i srpski dio stanovništva. Prvi veći priljev zatočenika bio je 29. travnja 1941., kada je stiglo oko 500 pravoslavnih seljaka iz Grubišnog Polja, a nakon tog dana zatočenici su stizali svakodnevno.

Knjige u koje su se upisivali zatočenici logora Danica nisu bile pravilno vođene, no prema nekim spisima, kako navodi Feletar, kroz logor je prošlo oko 5600 ljudi, a oko dvjesto ih je likvidirano u samome logoru, dok su ostali proslijeđeni u logore smrti diljem NDH - u Jadovno kod Gospića, u Jasenovac, Pag, Staru Gradišku i drugdje.

³ op. a. ŽAP – Živio Ante Pavelić

Kao i svakom logoru, ni u logoru Danica nisu se poštivala ljudska prava te je, iako je imao u nazivu sabirni, logor Danica bio jedan od najozloglašnijih logora na našem tlu. Jedan od preživjelih logoraša govori: „Hrana u logoru bila je sasvim nedovoljna: deset do četrnaest interniraca dobijalo je dnevno po jedan hljeb, nikad teži od jednog kilograma, a koji put nije bio velik ni kao dlan. Da se nije krijumčarila hrana u logor, internirci bi poumicali od gladi.“

Uz pomoć i podršku okupatora, ustaše kroz cijelo ljeto 1941. nastavljaju progone i pritiske nad stanovništvom Podravine. Mnogi članovi KPJ su osuđeni i likvidirani, kao i prvi partizani. Najviše su stradali Romi i Židovi, nad kojima je cilj bio izvršiti istrebljenje na ovim prostorima. Zemaljska komisija za ratne zločine utvrdila je da je s područja Podravine likvidiran 331 Židov.

Kako više nisu mogli samo promatrati ustaški teror na području Podravine, ubrzo dolazi i do organizacija narodnog ustanka i učvršćivanja organizacija KPJ i SKOJ-a. Prvih dana okupacije bilo je prikupljeno oružje od stare jugoslavenske vojske koje je nastavljeno i u tijeku ljeta 1941. U srpnju 1941. održano je i savjetovanje komunista kotara Koprivnice nedaleko od Borovljana, na kojemu je prisustvovalo 25 članova, a na zasjedanju se raspravljalo o razrađivanju strategije te podjeli zadataka u podizanju ustanka u Podravini.

No do prve značajnije partizanske akcije trebalo je proći par mjeseci. Napad na općinsku zgradu u Novigradu Podravskome, s noći 27. na 28. studenoga, koji je organiziran na inicijativu Okružnog komiteta KPJ Bjelovar, izvršila je Javorovačka partizanska grupa, uz pomoć okolnih partijskih ograna (Borovljani, Hlebine, Novigrad, Plavšinci, Šemovci i Vlaislav). Partizani su najprije razoružali stražu u zgradi novigradske općine, a potom su odnijeli 16 karabina u unaprijed dogovorena spremišta, zatim sanduk streljiva, 100 kilograma papira i ostali pribor. No ovaj uspješan napad nije završio sa sretnim ishodom za sudionike ove akcije. Izdao ih je jedan njihov suborac, a svi ostali, njih petnaest, osuđeni su i strijeljani 19. prosinca 1941. u Bjelovaru.

Neko vrijeme partizani su u Koprivnici mirovali, ali su njihove snage zato jačale na obroncima Kalnika, Bjelovara i Đurđevca. Dugo je vremena trebalo proći da bi se

narodni ustanak afirmirao u organiziranu skupinu koja bi se stvarno mogla oduprijeti fašizmu. Iako se s godinama broj partizanskih pristaša povećavao, civili su i dalje pogibali. Deportacije u logore, paljenje kuća i čitavih sela, stradavanje srpskog, romskog i židovskog stanovništva su bili svakodnevnica u Podravini. Unatoč tome što je neprijatelj bio bolje organiziran i opremljen, partizanske jedinice kreću s napadima na ustaške patrole, na miniranja pruge te u lov na izdajnike iz vlastitih redova. Ustaše su, uz pomoć njemačke vojske, u nekoliko navrata imale akcije „čišćenja“ u okolini Kalnika i Bjelovara, ali bez rezultata. Ovim potezom se može osjetiti da ustaše nisu smatrale partizane neozbiljnima, već su i oni počeli shvaćati da su organizirani te da se spremaju za ustanak.

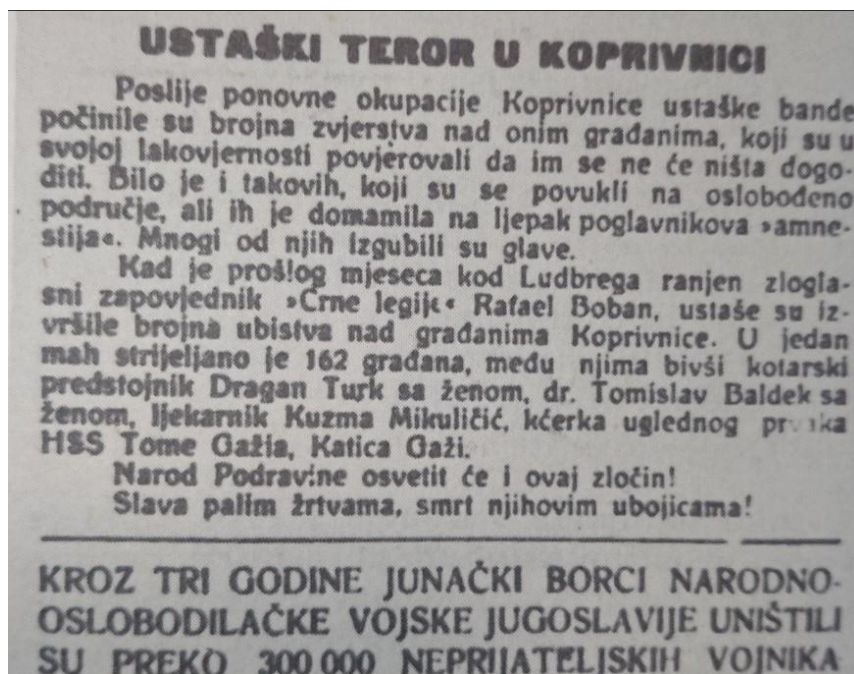
No, do samo oslobođenja Koprivnice trebalo je još proći vremena da se poveća broj pristaša u redovima partizana, a samim time i naoružanje. Sredinom listopada 1943. u završnoj fazi bile su i pripreme za oslobođenje Koprivnice. Koprivnica je oslobođena 7. studenog 1943.: „U napadu, koji je počeo 6. studenog 1943., u pola noći, sudjelovali su 21. brigada i Kalnički odred, dok su 17. brigada, Brigada „Braće Radić“, 2. moslavačka brigada i Bjelovarski odred davali osiguranje od Bjelovara, Križevaca, Varaždina, Novigrada i dravskog mosta. U žestokoj borbi već istoga dana (7. studenog) na večer neprijatelj je potpuno likvidiran u gradu Koprivnici. Dio njegovih snaga pružao je žestoki otpor u „Danici“ i na Čardi, odakle je 8. studenog u 21 sat izvršio prodor u pravcu mađarske granice i uspio izvući dio svojih snaga. Neprijatelj je pretrpio velike gubitke u ljudstvu i materijalu: oko 250 mrtvih i ranjenih, preko 400 zarobljenih, preko 600 pušaka, 8 teških mitraljeza, 4 laka bacača mina, 8 puškomitraljeza, 3 radio stanice, te velike količine opreme, hrane i novca dok su naši gubici bili 42 ranjena i 17 mrtvih partizana.“

Zadnje ustaške postrojbe, pod pritiskom partizanskih snaga, napustile su Đurđevac 31. prosinca 1943. te je time i cijela Podravina postala oslobođena, a Koprivnica je postala centar partizanske „Podravske republike“. Koprivnica je sljedeća 3 mjeseca uživala u slobodi, a u ta tri mjeseca razvili su se brojni oblici narodne vlasti, rada ćelija KPJ, SKOJ-a, a odvijao se i aktivan politički te kulturni život te je partizanima pristupilo oko dvije tisuće novih boraca. Razdoblje „Podravske republike“ je ujedno bilo i doba masovnih odlazaka u partizane te je to vrijeme označavalo brzo jačanje partizanskih

jedinica. U samo 4 dana, s đurđevačkog područja je između 9. i 13. siječnja 1944. u partizane otišlo više od 800 ljudi (Feletar, 1988: 376-377).

10.2. Ponovni pad Podravine pod naletom ustaša

Početak 1944. ustaše su napale Kalnik iz četiri smjera, a partizani su pružali otpor, što je završilo s puno poginulih na obje strane, ali ustaše su ponovno uspjele osvojiti Ludbreg i Koprivnicu, a u ovim borbama ustaše su poslale svoje najelitnije jedinice. Usprkos teritorijalnim gubicima, narodni ustanak i dalje nije slabio te se još više širio po sjeverozapadnoj i sjevernoj Hrvatskoj. Partizanske jedinice bile su konstantno u pokretu te su izvršavale napade na ustaške izvidnice, prometna vozila i vlakove. To nije spriječilo ustaše u počinjenju novih zločina. U veljači 1944. započinje teror u Koprivnici i Ludbregu, a potom i u kalničkim te bilogorskim selima. Sve se odvijalo u režiji Rafaela Bobana i Crne legije. Mnogi su se odupirali, pokušali pobjeći i prebjeći u partizane. Odmah nakon ulaska u Koprivnicu 9. i 10. veljače, krenuli su s paljenjem sela po Kalniku i Bilogori.

Slika br. 13. – Partizanske novine izvještavaju o ustaškom teroru u Koprivnici 1944.
Izvor: Feletar, D., *Podravina*, str. 393.

Jedna od najvećih masovnih likvidacija na ovom području dogodila se kod gradske ciglane u Koprivnici. Dana 21. veljače 1944. ubijeno je 10 osoba, a 16. ožujka povećala skupina uhićenih. Krvavi epilog na ciglani nije ovdje završio. Dana 30. lipnja 1944. strijeljano je 30 osoba, a o ostalim datumima nema podataka o broju ubijenih. Žrtve su bile redom romske nacionalnosti te neistomišljenici iz partizanskih redova. O užasima s ciglane govori i partizan Pero Šaš: „Malo je mjesta u Koprivnici gdje je palo toliko žrtava kao kod ciglane, tu noć, bilo je to 27. lipnja 1944., strijeljali su na ovim ledinama stotinjak zatvorenika. No ne samo tu noć, već i ranijih i kasnijih noći! Meni se sreća nasmiješila, pa nisam bio smrtno ranjen i uspio sam se izvući iz jame, u kojoj je već ležalo pedesetak leševa. Tako sam se, zapravo drugi put rodio!“.

Poglavnik Ante Pavelić posjetio je Koprivnicu, u kojoj je boravio i za svoj rođendan. U Koprivnicu je stigao 13. lipnja 1944., a 30. lipnja 1944. ustaše su ubile 28 građana optuženih za suradnju s partizanima.

Sredinom listopada u obranu grada za pojačanja su dovedeni Kozaci (Čerkezi), koji nisu znali granice u pljačkama, silovanjima i maltretiranjima stanovništva, a 23. veljače 1945. ustaše su u centru Koprivnice po drveću i stupovima javne rasvjete objesili 23 partizana i neistomišljenika. No kako su ustaše i Nijemci znali da se bliži kraj njihove vladavine, oslobodilačke snage radile su na evakuaciji barem dijela najugroženijeg stanovništva u Podravini. Mnogo muškaraca i žena je otišlo u partizane, a stanovnici koji su ostali u Koprivnici živjeli su u stalnoj opasnosti te su neki hrabrost morali platiti svojim životima. Dr. Tomislav Bardek je jedan od njih, po kojem je imenovana koprivnička bolnica. Početkom 1945. oko 400 Podravaca prebačeno je u Mađarsku i Vojvodinu, a zatim je za njima prebačena i druga grupa od oko 300 ljudi. Ovo je samo jedna od priča kroz kakav trnovit put su morali proći Podravci za vrijeme Drugog svjetskog rata.

Krajem 1944., tijekom listopada i studenog, ponovno je oslobođena većina teritorija Podravine. Dana 5. listopada je oslobođena Virovitica, Pitomača i Kloštar Podravski, a do 12. listopada i niz drugih naselja, među kojima su Novigrad, Hlebine i Virje. Podravina je bila slobodna od Miholjca pa do Koprivnice, a partizani su spremali napad na Koprivnicu u noći s 13. na 14. listopad 1943. te je sam pokušaj ponovnog preuzimanja Koprivnice trajao do 16. listopada ujutro, a na obje strane je bilo žrtava, no

grad i dalje nije bio oslobođen. U prvoj polovici prosinca dolazi do ponovne ofanzive ustaša od Koprivnice prema istoku, gdje su ustaše, kojih je bilo oko 2000, potpomognute snagama iz 1. njemačke kozačke divizije, krenule u napad na partizane koji su se morali povući prema istoku i prema jugu, a tada dolazi i do stvaranja „virovitičkog mostobrana“. No krajem 1944. cjelokupna Podravina našla se pod okupacijom te je većina rukovodstva KPJ i SKOJ-a napustila Podravinu.

U to doba, na području Podravine, Nijemci i ustaše imali su oko 10.000 vojnika, ali to nije zaustavilo partizane. Početkom 1945. kreće organizacija narodnooslobodilačkog pokreta (NOP-a) te djeluje na istočnom frontu, ali u otežanim uvjetima. U to vrijeme, u Koprivnici i ostatku Podravine djelovalo je 10 općinskih i 27 mjesnih narodno oslobodilačkih organizacija (NOO-a), 3 kotarska, 6 općinskih i 44 mjesna odbora Jugoslavenske narodnooslobodilačke fronte (JNOF-a), jedan kotarski, 73 mjesna odbora USAOH-, te 3 kotarska, 1 općinski i 35 mjesnih odbora AFŽ-a, s ukupno oko tisuću članova.

10.3. Početak kraja ustaške vladavine u Podravini

Razvijanje partizanskih jedinica, ćelija KPJ i SKOJ-a te organa nove narodne vlasti nastavilo se, no pod vrlo otežanim uvjetima, u prvim mjesecima 1945., kada je u Podravini bilo mnogo njemačkih i ustaških vojnika. Kako je oslobođenje bilo pred vratima, Partija se pripremala da odmah nakon odlaska okupatora krene s provođenjem socijalističke revolucije. U travnju 1945. Podravina je bila poprište završnih operacija za oslobođenje zemlje od ustaške vlasti. Treća jugoslavenska armija imala je zadatak osloboditi sjeverne dijelove Hrvatske uz dolinu rijeke Drave te protjerati neprijatelja prema Mariboru. Fronta kod Virovitice probijena je 27. travnja 1945., a to vrijeme se u Podravini nalazilo oko 25 tisuća njemačkih i ustaških vojnika.

U ovim krvavim bitkama poginulo je nekoliko tisuća vojnika, uglavnom njemačkih i ustaških, a 1. svibnja je oslobođena Pitomača, 2. svibnja Đurđevac, 4. svibnja je oslobođen Novigrad, 5. svibnja Koprivnica, 6. svibnja Ludbreg i 7. svibnja 1945. je

oslobođen Varaždin. U bitci za Koprivnicu poginulo je 200 ustaških i njemačkih vojnika, a 120 ih je zarobljeno, dok je epilog bitke kod Varaždina bio 300 mrtvih i 700 zarobljenih neprijateljskih vojnika.

Odmah nakon oslobođenja Koprivnice i Podravine od ustaške vlasti, krenula se organizirati nova narodna vlast. Dana 7. svibnja 1945. u Koprivnici su održani važni sastanci Kotarskog i Gradskog komiteta KPH, a aktiviraju se i mnoge druge organizacije i organi vlasti. Život u Koprivnici i Podravini se nakon dugog niza godina vratio u normalu. Sve snage bile su uprte u obnovu i ponovnu izgradnju opustošene Podravine i zemlje u cjelini te u razvijanje novih socijalističkih i društveno – ekonomskih odnosa (Feletar, 1988: 393-397).

11. TEŠKA POSLIJERATNA VREMENA

Nakon oslobođenja 1945. pristupilo se uvođenju novog upravno – teritorijalnog ustroja. Zemlja je podijeljena na oblasti Slavoniju, Dalmaciju, Istru i Rijeku te Zagrebačku oblast (Slukan Altić, 2003: 139).

Svaku oblast činilo je nekoliko okruga, a Koprivnica je spadala pod zagrebačku oblast, okrug Bjelovar. Koprivnica je bila sjedište kotara u okviru Bjelovarskog okruga. Upravno tijelo grada bio je gradski Narodni odbor, a na području kotara kotarski Narodni odbor.

11.1. Počeci obnove grada

Tijekom Drugog svjetskog rata gospodarska kriza ostavila je traga. Industrijska proizvodnja skoro nije postojala, a nekad brojne trgovačke i obrtničke radionice su zbog nedostatka robe jedva preživljavale. Krenulo se s obnovom gradske elektrane, ali je ona zbog nedostatka sirovina i zastarjele tehnologije proizvodila struju samo nekoliko sati dnevno. Taj je problem riješen 1949. priključenjem Koprivnice na dalekovod Varaždin – Koprivnica – Virovitica.

Drugi prioritet obnove grada bio je uspostava željezničkog prometa. Pruga Varaždin – Koprivnica – Virovitica – Osijek otvorena je 3. lipnja 1945., a Koprivnica – Zagreb 8. srpnja iste godine.

Prve poslijeratne godine obilježene su sitnim gospodarstvom, velikim brojem poduzeća s malim brojem zaposlenika. Jedno od značajnijih većih poduzeća bila je „Industrija konzervi braće Wolf“, osnovana 1945., koja je 1947. započela industrijsku preradu voća i povrća. To su bili počeci današnje Podravke. Tako je tvornica braće Wolf 1946. imala tek 60 radnika, a 1948. već 423 zaposlenika. Postolarska zadruga „Ruža“, koja se kasnije preimenovala u „Slogu“, brojila je 26 radnika 1946. Kriza koprivničkog gospodarstva nastavljena je sve do kraja pedesetih godina.

Slukan Altić tvrdi (2003: 141) kako je glavni problem sporijeg gospodarskog razvijanja Koprivnice bio njezin pogranični položaj i politika koja se provodila na takvim područjima. Centralistička privreda i nemogućnost ulaganja sprječavali su Koprivnicu u proizvodnji i daljnjem razvijanju. Rezultati toga bio je i pad broja stanovnika. God. 1948. Koprivnica je brojala 8.663 stanovnika, a na popisu iz 1953. u Koprivnici je živjelo 7.923 stanovnika. O sporij obnovi grada govori podatak da je Koprivnica 1906. imala 1.862 stambena objekta, a 1950. tek 2.160.

11.2. Pomaci u razvoju Koprivnice

Ozbiljniji pomaci u razvoju grada dolaze krajem pedesetih godina ukidanjem centralističke privrede. Tada je Koprivnica dobila snažan razvojni poticaj. Najznačajnija godina tog doba za koprivničku industriju bila je 1959., odnosno godina stvaranja začina Vegete, koja je danas poznata u cijelome svijetu.

Godine 1960. osnovano je drugo veliko koprivničko poduzeće, drvna industrija „Bilokalnik“, koja će uz Podravku ubrzo postati glavni temelj daljnjeg razvoja grada.

Idućih godina dolazi do demografskog rasta grada, a Koprivnica je 1961. imala 9.582 stanovnika. Najveći problem poslijeratne Koprivnice bila je neriješena infrastruktura grada jer vodovoda i kanalizacije u većini grada nije bilo. Još jedan od problema bila je niska gustoća naseljenosti zbog poljoprivrednih površina koje se prostiru između pojedinih izgrađenih zona. Tada kreću planovi s formiranjem tri stambene zone grada (Slukan Altić, 2003: 139-144).

12. KOPRIVNICA 1960-IH I 1970-IH GODINA

12.1. Ekspanzija grada šezdesetih i sedamdesetih godina

Slukan Altić tvrdi (2003: 144): „Trendovi gospodarskog razvoja koji su se tek nazirali krajem pedesetih godina, svoju pravu ekspanziju doživjet će tijekom šezdesetih i sedamdesetih godina kada Koprivnica prerasta u jedno od najznačajnijih industrijskih središta sjeverozapadne Hrvatske“.

Sam rast industrije bio je silovit, a koprivnička industrija iskoristila je sve raspoložive mogućnosti razvoja, ponajprije oslanjajući se na prednost svojeg položaja, obilje radne snage iz okolice grada te tradicionalnu poljoprivrednu i drvnu proizvodnju. Primarni sektor činio je 59% društvenog proizvoda, sekundarni 27%, a tercijarni svega 14%. Te zasluge slobodno se mogu pripisati „Podravci“ koja je sedamdesetih godina imala 6.000 zaposlenih, dok je drvna industrija „Bilokalnik“ zapošljavala 2.600 radnika. Na koprivničkoj željeznici radilo je oko 1.300 radnika, a važnost željeznice porasla je nakon 1962., kada je izgrađen željezni most na Dravi prema Mađarskoj. Tih godina dolazi do prelaska ljudi iz ruralnih krajeva u sam grad zbog potrebe za radnom snagom. To je ujedno i bio razlog pražnjenja koprivničke okolice, a sam demografski rast bio je velik. Koprivnica je 1961. imala 9.582 stanovnika, da bi samo 10 godina kasnije taj broj premašio 20.000. Demografski i gospodarski rast doveo je i do prostornog rasta grada.

12.2. Izgradnja Koprivnice šezdesetih i sedamdesetih godina

Nakon izgradnje željezničkog kolodvora, izgrađen je i autobusni kolodvor udaljen 100 metara od željeznice. Dolazi i do gradnje Podravske banke, robne kuće, hotela „Podravina“, policijske stanice i općinskog suda. Izgrađena je i gradska tržnica na Trgu bana Jelačića. Izgrađen je i „Školski centar“ sa sportskim igralištem, a unutar koje su danas smještene Obrtnička i Srednja škola. God. 1962. Muzej grada Koprivnice seli se u zgradu nekadašnje gradske vijećnice i suda, gdje se nalazi i danas. God. 1980. završena je izgradnja bolnice „Dr. Tomislav Bardek“.

God. 1972. „Podravka“ kreće s izgradnjom nove industrijske zone na području lokaliteta „Danica“, gdje će biti izgrađeni novi pogoni namijenjeni mesnoj industriji.

„Postolarska zadruga Sloga“ bila je smještena u središnjem dijelu grada, a zapošljavala je oko 130 radnika, dok je koprivnička tiskara, također smještena u centru grada, zapošljavala oko 180 radnika.

Kako je teritorijalni razvoj grada ovisio o izgradnji mreže vodovoda i kanalizacije te elektroopskrbe, počinje se s rješavanjem infrastrukturnih problema grada. God. 1976. izgrađen je suvremeni vodovod s vodospremom u Močilama. Asfaltiranjem Podravske magistrale 1964. i ceste Koprivnica – Križevci 1966., stvoreni su preduvjeti za brži i kvalitetniji razvoj grada.

12.3. Usporavanje prostornog i gospodarskog rasta osamdesetih godina

I u osamdesetim godinama rast i razvoj Koprivnice se nastavio, no znatno sporije nego u prijašnja dva desetljeća. U Koprivnici je na početku osamdesetih živjelo 20.759 stanovnika, dok je na početku devedesetih bilo njih 24.238. Stigle su prve krize, a najveći problem bio je nedovoljna količina sirovina i reproduksijskog materijala. Gospodarska stagnacija rezultirala je i usporavanjem prostornog rasta samoga grada. Financijska stagnacija nije dozvoljavala nova ulaganja na razini kao u prethodna dva desetljeća.

„Podravka“ počinje s gradnjom „Tvornice lijekova i kozmetike Belupo“, koji se pokazao kao odličan potez ondašnje uprave „Podravke“ jer će „Belupo“ idućih godina postati tvornica koja je uz bok „Podravci“. „Podravka“ stoga otvara novu poslovnu zgradu 1982. kao sjedište svojeg poslovnog carstva. Jedino je „Podravka“, od svih ondašnjih koprivničkih poduzeća, napravila značajniji pomak u širenju svojih kapaciteta.

Slika br. 14. – Upravna zgrada „Podravke“
Izvor: *Koprivnica – izabrane teme*, str. 206.

Slika br. 15. – Dio prehrambene industrije „Podravke“
Izvor: *Koprivnica – izabrane teme*, str. 206.

Do kraja osamdesetih godina, Koprivnica je dostignula svoj današnji prostorni opseg te je završeno razdoblje intenzivne industrijalizacije grada. Kriza koja je usporila gospodarski rast grada osamdesetih godina dosegla je svoj vrhunac devedesetih godina s početkom Domovinskog rata, kada su koprivnički rast i razvoj zaustavile sirene za zračne uzbune koje su se oglasile ukupno 46 puta (Slukan Altić, 2003: 144-151).

13. KOPRIVNICA KRAJEM 20. STOLJEĆA

Odlukom Sabora 26. lipnja 1991. Republika Hrvatska proglašena je samostalnom i suverenom državom. Ustavom Republike Hrvatske te Zakonom o područjima županija, gradova i općina u Republici Hrvatskoj, koji datira iz 30. prosinca 1992., Koprivnica postaje sjedište Koprivničko – križevačke županije. God. 1991. Koprivnica je imala 24.238 stanovnika, dok je na popisu iz 2001. imala 24.809 te bilježi neznatan porast broja stanovništva. Tako je Koprivnica kao novo upravno – teritorijalno administrativno središte, uz snažnu industriju, i službeno postala podravska metropola.

Krajem 1999. Koprivnica je imala 30 industrijskih poduzeća s oko 8.000 zaposlenih, a osnovu koprivničkog gospodarstva i danas čini „Podravka“. Koprivnica je i u ratnim vremenima zadržala stabilnost, a krenuli su i radovi za obnovu gradskog trga.

Jedan od najvećih problema Koprivnice krajem 20. stoljeća je loša cestovna mreža prema Varaždinu i Zagrebu. Željeznička mreža je povezana s mađarskom Nagykaniszom te Zagrebom i Varaždinom, kojom svakodnevno prometuje velik broj ljudi, no ono što nedostaje gradu je brza cesta prema Varaždinu i Zagrebu jer je cestovni promet na niskom stupnju iskoristivosti te zaostaje za stvarnim potrebama grada.

Koprivnica ima kao regionalno središte sa svojim centralnim funkcijama gravitacijski utjecaj na prostoru cijele Koprivničko – križevačke županije. Osim što je administrativno središte, Koprivnica je i prosvjetno, gospodarsko te sportsko i zdravstveno središte županije. Njezina snažna industrija predstavlja razvojnu snagu čitave regije (Slukan Altić, 2003: 151-154).

14. RENESANSNI FESTIVAL

God. 2005. po prvi put u Koprivnici organiziran je Renesansni festival, koji se nastavio održavati i do danas krajem mjeseca kolovoza svake godine. Ova festival je uz varaždinski „Špancirfest“ najposjećeniji povijesni događaj sjevernog dijela Hrvatske. Ova četverodnevna manifestacija rekonstruira razdoblje 15. i 16. stoljeća, iz kojeg potječu gradski bedemi, gdje se i sam festival odvija. Ovaj događaj vraća posjetitelje u renesansno doba, gdje ljudi prerušeni u vitezove, kraljeve, dame, skitnice, gubavce i kmetove dočaravaju život kakav je živjela Koprivnica u to vrijeme. Manifestaciji prisustvuje preko 1000 raznih izvođača iz Austrije, Njemačke, Češke, Slovačke, Mađarske, Slovenije i Italije, a svi izvođači na realističan način prikazuju život tog razdoblja.

Slika br. 16. – Predstavljanje starih koprivničkih zanata, obrta i trgovine na „Renesansnom festivalu“
Izvor: <https://www.renesansnifestival.hr/>, 20. siječnja 2019.

Ovaj festival zanimljiv je i po tome što se na njemu mogu jesti samo proizvodi koji su postojali u to doba, a isto vrijedi i za pića. Još jedna specifičnost festivala o kojoj su

organizatori vodili računa kako upriличiti ondašnji život Koprivničanaca jest korištenje drvenih i lončarskih čaša i posuda, dok je plastika strogo zabranjena.

Glavni događaj manifestacije je obrana Koprivničanaca od turskih napada, čime festival završava (<https://www.renesansnifestival.hr/>).

Slika br. 17. – Napad na grad
Izvor: <https://www.renesansnifestival.hr/>, 20. siječnja 2019.

15. ZAKLJUČAK

Koprivnica je grad čija povijest za prosječnog građanina nije bila nimalo lagodna. Zahvaljujući geografskom položaju, grad je od davnih dana bio mjesto boravka raznih plemena pa kasnije sjecište rimskih putova, a u novijoj povijesti željeznička poveznica Mađarske prema moru. Početkom 20. stoljeća, kada je Josip Vargović postao gradonačelnikom, Koprivnica doživljava ponovnu „renesansu“, a po njemu je danas nazvana i ulica u širem centru grada. „Podravka“ je imala veliki utjecaj u stvaranju grada onakvim kakav je on danas te je igrala vrlo važnu ulogu, kao i Vargović u svoje vrijeme. Osnutak „Podravke“ označio je i demografski rast i razvoj Koprivnice kao grada.

Gradski bedemi, koji su nekoć štitili Koprivničance od napada Turaka, danas pričaju svoju priču za vrijeme trajanja „Renesansnog festivala“, u kojem posjetitelji mogu „okusiti“ život Koprivničanaca.

16. LITERATURA

Knjige:

1. Feletar, D., *Podravina: Općine Đurđevac, Koprivnica i Ludbreg u prošlosti i sadašnjosti*, Knjiga I: *Povijesno - geografski pregled od paleolita do 1945. godine*, Centar za kulturu, Koprivnica, 1988.
2. *Koprivnica – izabrane teme*, knjiga 6, drugo izdanje, Nakladna kuća „Dr. Feletar“, Koprivnica, 1997.
3. Slukan Altić, M., *Povijesni atlas gradova*, III. svezak, Institut društvenih znanosti Ivo Pilar i Muzej grada Koprivnice, Zrinski d.d., 2003.

Članci:

1. Kolar-Dimitrijević, M., Jedno viđenje povijesti grada Koprivnice od 1901. do 1918. godine, *Podravina*, volumen VIII, broj 16., Koprivnica, 2009., str. 5. – 28.
2. Kolar-Dimitrijević, M., Stjepan Radić i Kunovečka buna 1903. godine, *Podravina*, volumen II, broj 4., Koprivnica, 2003., str. 57. – 74.
3. Petrić, H., O seljačkom pokretu u Podravini 1903. godine: Kunovečka buna i ostala seljačka gibanja, *Časopis za suvremenu povijest*, vol. 37, br. 3, Zagreb, 2005., str. 653.-664.

Ostali izvori:

1. <http://www.muzej-koprivnica.hr/zbirke/arheologija/zbirka-pretpovijesti/>
(17. siječnja 2019.)
2. <https://www.renesansnifestival.hr/>
(20. siječnja 2019.)

17. POPIS SLIKA:

Slika br. 1. – Botovo, Šoderica, mlađe kameno doba – kamena čekičasta sjekira, MGKc 5

Slika br. 2. – Arheološko nalazište Seče kraj Koprivničkih Bregi (snimljeno 1980.)

Slika br. 3. – Virje, Volarski breg, kasno brončano doba – keramička šalica, MGKc 9560

Slika br. 4. – Povelja Ludovika I. kojom se Koprivnica 1356. proglašava slobodnim kraljevskim gradom

Slika br. 5. – Koprivnica, gradski muzej (nekadašnja gradska sudnica)

Slika br. 6. – Jedan od nacrtu koprivničke fortifikacije iz 17. stoljeća

Slika br. 7. – Knjižnica i čitaonica „Fran Galović“ Koprivnica, zbirka razglednica, zgrada stare oružarnice

Slika br. 8. – Spomen ploča poginulim u Kunovečkoj buni 1903. – postavljene su 1928. na crkvi u Koprivničkom Ivancu

Slika br. 9. – Zgrada gimnazije u Koprivnici, izgrađena 1907./1908.

Slika br. 10. – Letak koji su nad Podravinom bacali avioni mađarske sovjetske revolucije Bele Kuna 1919.

Slika br. 11. – Radnici Danice d.d.; prve jugoslavenske tvornice pletene žice u Koprivnici tridesetih godina

Slika br. 12. – Srušeni most na Dravi kod Botova, u noći 6. na 7. travnja 1941.

Slika br. 13. – Partizanske novine izvješćuju o ustaškom teroru u Koprivnici 1944.

Slika br. 14. – Upravna zgrada „Podravke“

Slika br. 15. – Dio prehrambene industrije „Podravke“

Slika br. 16. – Predstavljanje starih koprivničkih zanata, obrta i trgovine na „Renesansnom festivalu“

Slika br. 17. – Napad na grad

18. POPIS TABLICA:

Tablica br. 1. – Broj stoke ponuđen i prodan na koprivničkom sajmu 4. veljače 1910.

Tablica br. 2. – Obračun gradskih izdataka u 1910.

19. SAŽETAK

U diplomskom radu „Povijest grada Koprivnice“ opisana je gradska povijest od prapovijesti do današnjih dana. Koprivnica je sjedište Koprivničko-križevačke županije, smještena na sjeveroistoku Hrvatske u podravskom području. Grad je poznat po prehrambenim i farmaceutskim divovima, Podravci i Belupu. Grad titulu slobodnog kraljevskog grada stječe 1356., poveljom Ludovika I. Ostaci gradskih bedema pričaju svoju priču, uz koje se danas održava koprivnički sajam s dugostoljetnom tradicijom. Dolaskom Josipa Vargovića na mjesto gradonačelnika početkom 20. stoljeća, dolazi do značajnijeg razvoja grada, a njegovim odlaskom Koprivnica ulazi u pedesetogodišnje doba stagniranja, sve do pojave Podravke, Bilokalnika i Belupa koji su označili demografsku eksploziju stanovništva.

Ključne riječi: grad Koprivnica, Josip Vargović, Podavka, Podravina, Danica

20. SUMMARY

The paper “The History of the Town of Koprivnica“ describes the history of the city from prehistoric times to the present day. Koprivnica is the seat of Koprivnica-Križevci County, located in the northeast of Croatia, in the region called Podravina. The city is famous for its industrial giants, Podravka and Belupo. The city got the title of free royal city in 1356, by the statute of Ludovik I. The remains of the city walls are telling the story of the long-standing Koprivnica's fair traditions. With the arrival of Mayor Josip Vargović at the beginning of the 20th century, a significant development of the city took place, and with his departure Koprivnica enters a fifty-year period of stagnation until the appearance of Podravka, Bilokalnik and Belupo, which marked the demographic exposure of the population.

Key words: the city of Koprivnica, Josip Vargović, Podravka, Podravina, Danica

Adriana Beletić, pred.